

UPPSALA
UNIVERSITET

Motivera till förändring eller styra mot anpassning?

En kvalitativ studie om socialarbetares erfarenheter av MI
som förändringsmetod i socialt arbete

Examensarbete i socialt arbete, 15 hp
Socionomprogrammet VT 2018
Kristin Eriksson
Linnea Berggren

Handledare: Susanne Gustafsson
Examinator: Siv-Britt Björktomta

Sammanfattning

Motiverande samtal, MI, är en legitimerad samtalsmetod som används av professionella inom socialt arbete i syfte att motivera och främja en positiv utveckling hos klienter. I många verksamheter inom socialt arbete utgör MI en grund. Vi anser det viktigt att reflektera över denna metod som används i det praktiska sociala arbetet och stimulera till att ifrågasätta och problematisera det som är vedertaget och som då riskerar att tas för givet. Att lyfta de verksammas perspektiv på något centralt inom det praktiska arbetet med klienter motiverade oss till att genomföra denna studie. Vi ville därmed undersöka hur socialarbetare inom en kommun i Uppland förhåller sig till MI. Studien syftar vidare till att undersöka socialarbetares erfarenheter av MI som metod i ett förändringsarbete med klienters livssituation. Empowerment har utgjort en teoretisk ram och genomsyrat analysen av det material som samlats in genom tio intervjuer med socialarbetare. Forskningsansatsen har varit kvalitativ med fokus på socialarbetarnas subjektiva upplevelser. Det empiriska materialet har analyserats med hjälp av en tematisk tolkande ansats där vi först kodat den insamlade datan och därefter sökt meningsenheter och utifrån den teoretiska ramen bildat teman. Dessa olika teman har sedan utgjort en struktur i studiens resultatkapitel. Resultatet visade att de flesta socialarbetare inte såg att MI har någon betydande påverkan på förändring av klienters livssituation och framhöll istället MI som ett empatiskt förhållningssätt. Flera nämnde att inre och yttre faktorer har större betydelse. Majoriteten av socialarbetarna menade att MI underlättade deras arbete på olika sätt och säkerställde klienten ett bra bemötande. Vidare utgjorde MI ett verktyg de kunde använda för att undvika att hamna i konflikt med klienten. Resultatet visade även att det finns en känsla av maktlöshet hos socialarbetarna när de ställs inför svårigheten att förhålla sig till verksamhetens lagar och regler och samtidigt försöka möta klientens olika individuella behov av hjälp. Studien bidrar till en förståelse för den kontext socialarbetaren befinner sig i samt till att lyfta olika erfarenheter av MI.

Nyckelord: MI, socialarbetare, förändringsarbete.

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Bakgrund	1
1.2 Syfte och frågeställningar.....	2
1.3 Disposition	2
2. Forskningsöversikt	3
2.1 Sökprocessen och referenser	3
2.2 Tidigare forskning	4
2.2.1 MI-metodens effekter	4
2.2.2 MI-utbildning och empatiträning	5
2.2.3 Verksamhetsutveckling, professionen och kunskapsstyrning	6
3. Teoretisk och begreppslig referensram	8
3.1 Empowerment	8
4. Metod	10
4.1 Forskningsansats	10
4.2 Urval.....	11
4.3 Datainsamling.....	12
4.4 Tematisk tolkande analysmetod	14
4.5 Validitet och reliabilitet.....	15
4.6 Etiska överväganden	16
5. Resultat och analys	17
5.1 Inre och yttre faktorerers påverkan till förändring	18
5.2 Klientens frigörelse	19
5.3 Autonomi.....	22
5.4 MI:s möjligheter och begränsningar	27
5.5 Social förändring	30
5.6 Känsla av maktlöshet	33
6. Diskussion	35
6.1 Summering av resultat.....	35
6.2 Diskussion av relationen mellan resultat/analys och tidigare forskning	38
6.3 Diskussion av relationen mellan resultat/analys och teori	41
6.4 Diskussion av relationen mellan resultat/analys och metod.....	42
6.5 Implikationer för forskning och praktik	43

6.6 Avslutande reflektion	44
Referenslista	46
<i>Bilaga 1: Intervjuguide</i>	50
<i>Bilaga 2: Informationsbrev</i>	51
<i>Bilaga 3: Samtyckesblankett</i>	53
<i>Bilaga 4: Deklarering av arbetsfördelning:</i>	54

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Socialt arbete och dess profession innefattar en mängd komplexa ansvarsuppgifter för en socialarbetare att hantera. I sin yrkesroll ska socialarbetaren navigera i en politisk styrd organisation, förhålla sig till ramar och riktlinjer och samtidigt arbeta direkt med att hjälpa klienter som söker sig till socialtjänsten. Socialtjänstens insatser ska också vara av god kvalitet och verksamheten ska bedrivas målinriktat (Socialtjänstlag, SoL, SFS 2001:453). En del i socialt arbete är att verka för förändring, både på individ-, grupp- och samhällsnivå. Förändringsarbetet med individer kan exempelvis handla om att hjälpa klienten till egen försörjning, komma ur ett missbruk eller till att självständigt ordna med en bostad. Vad finns det då för verktyg för att utföra ett sådant uppdrag? Som stöd i det sociala förändringsarbetet finns teorier och metoder. Motiverande samtal¹, MI, är en samtalsmetod som ofta utgör grunden i många av socialtjänstens verksamheter. Det är en legitimerad metod i arbetet med att förändra och förbättra klienters livssituation. Socialstyrelsen (u.å) skriver att MI bidrar till att motivera klienten till att skapa positiva förbättringar i sitt liv, för att sedan vara en hjälp vidare i förändringsprocessen. MI används ofta av socialarbetare inom socialt arbete som en samtalsmetod i syfte att främja klienters vilja att förändra sin livssituation till det bättre (Socialstyrelsen, u.å). Metoden används även i andra verksamheter som exempelvis kriminalvård, skola, hälso- och sjukvård och psykiatri. Region Halland (u.å) informerar på sin hemsida om en MI-utbildning där de skriver att MI har stark evidens i alla typer av livsstilsförändringar. MI fungerar i det korta och långa samtalet och förhållningssättet är passande i alla typer av möten med människor. Metoden definieras som klientcentrerad i den mening att fokus ligger på individens problem (Miller & Rollnick, 2010, s. 51-53). Den är också inriktad på att lösa ambivalens och få personen att förändra sin situation genom att framkalla personens inneboende motivation. Samtalsmetoden handlar om kommunikation och är ett förhållningssätt som ska bidra till att underlätta förändring. Det finns sedan olika tekniker som ska underlätta denna kommunikation. Exempel på dessa är att bekräfta klienten, använda öppna frågor, reflektera och sammanfatta (Miller & Rollnick, 2010, s. 107-121). Dessa tekniker utgör olika komponenter av metoden. Att se MI som ett förhållningssätt som genomsyrar samtalet, utan att använda alla olika komponenter, kan utifrån våra intervjupersoner förstås som att ha en MI-anda i samtalet.

¹ MI står för Motivational Interviewing och har på svenska översatts till Motiverande samtal.

Som professionell inom socialt arbete anser vi det viktigt att reflektera över de metoder som används i det dagliga arbetet, begripa dem samt vara medveten om metodens utveckling, dess kriterier, syfte och effekt i praktiken. Ofta kan det som är vedertaget, i detta fall MI, innebära att det tas för givet och vi vill betona vikten av att även granska det som kan ses som självklart. Frågor om MI som metod, dess utveckling och grund för sin legitimitet har motiverat oss till att undersöka området närmare. Med denna studie vill vi lyfta socialarbetarnas perspektiv på en metod som är så pass allmängiltig och används vid myndighetsutövning i det praktiska sociala arbetet med klienter. Vi ställer oss frågan hur socialarbetare inom socialtjänsten i en kommun i Uppland förhåller sig till MI?

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka socialarbetares erfarenheter av MI som metod i ett förändringsarbete med klienters livssituation inom socialtjänsten i en kommun i Uppland.

I studien kommer följande frågor att besvaras:

- Hur använder socialarbetare, som genomgått MI-utbildning, metoden i sina samtal med klienter?
- Vilka erfarenheter har socialarbetare av hur MI påverkar arbetet med att förändra klienters livssituation?
- Vilka erfarenheter har socialarbetare av hur MI-metoden samspelar med klientens autonomi?

1.3 Disposition

Uppsatsen är upplagd på så sätt att läsaren introduceras till studiens problemformulering, syfte och frågeställningar. Därefter presenteras tidigare forskning som vi anser relevant för studien och som ger läsaren en överblick och förståelse för vad denna studie ska stimulera till för tankar och reflektioner. Efter detta presenteras studiens teoretiska utgångspunkt, följt av metodavsnittet som beskriver hur vi gått tillväga för att skriva denna uppsats. Vidare presenteras vilket resultat vi kommit fram till tillsammans med våra tolkningar och vår analys. Resultatet diskuteras därefter i relation till tidigare forskning samt studiens teoretiska utgångspunkt. Texten avslutas med slutsatser och implikationer samt en avslutande reflektion.

2. Forskningsöversikt

I avsnittet som följer redogör vi för sökprocessen av tidigare forskning samt ger en presentation av den forskning som vi anser är relevant för vår studie. De utvalda forskningsstudierna anser vi vara relevanta då de behandlar olika aspekter av MI, hur metoden går att mäta och utvärderas samt kvalitetssäkras och hur den tillämpas efter genomförd MI-utbildning. Vi presenterar även studier som berör socialtjänstens verksamhetsutveckling mot en mål- och resultatstyrd verksamhet, kunskapsstyrning samt socialarbetares syn på den egna professionen. Det är några av de områden vi i vår studie kommer beröra genom att intervju socialarbetare inom socialtjänsten i en kommun i Uppland och på så sätt ge deras perspektiv på fenomenet.

2.1 Sökprocessen och referenser

I sökprocessen för tidigare forskning om vårt ämne använde vi oss av breda och allmänt omfattande sökord och gjorde sedan ett urval av tidigare forskning vi ansåg skulle ge oss den kunskap på ämnet vi behövde inför vår studie. Vi använde oss framförallt av Uppsala universitetsbiblioteks söktjänst med sökord såsom "MI", "motiverande samtal", "motivational interviews", "motivational interviews+professionals", "MI+clients", "MI+mätning", "motiverande samtal effekt" och "förändringsarbete". Ytterligare sökord var "evidensbaserad praktik", "socialarbetare och profession", "social work context" och "social work practice". Vi använde oss av en filtreringsmeny och avgränsade på så vis sökningarna till vetenskapliga artiklar, studier och rapporter som var peer reviewed, vilket innebär att källorna är granskade av ämnesexperter. För att bredda sökningarna var bibliotekets länkar till olika ämnesguider och internationella databaser användbara. Genom att använda engelska sökord kunde vi utifrån dessa databaser hitta internationella referenser.

Vi använde oss även av läroböcker om MI-metoden som refererar till förstahandskällor, där vi kunde ta del av fler studier som varit relevanta för vårt ämne. Att dessa handledningsböcker om MI-metoden, exempelvis Millers och Rollnicks (2010) "Motiverande samtal – att hjälpa människor till förändring" samt Farings och Rollnicks (2015) "MI för praktiker", argumenterar för MI-metodens positiva effekter, är självskrivet. Vi behövde därför i vårt referenssökande inta ett kritiskt förhållningssätt till de källor vi valde ut, för att

inte visa på en för ensidig bild av metoden, även om den mesta empiriska forskningen bekräftar metodens evidens.

2.2 Tidigare forskning

Den tidigare forskning vi valt att fokusera på är sådan som relaterar till denna studies forskningsområde och syfte och handlar exempelvis om MI som metod, praktiserandet av MI, vetenskaplig evidens, förändringsfaktorer samt kvalitetssäkring av utbildning i MI. Vi ville även lyfta fram socialarbetares inställning till metoder, evidensbaserad praktik och kunskapsstyrning av professionen för att bidra med en förståelse till vad yrkesrollen kan innebära. Därav handlar en del studier om dessa ämnen.

2.2.1 MI-metodens effekter

Socialtjänsten har under senaste åren från olika håll fått kritik för bristen på evidensbaserad praktik i sina insatser. De insatser som finns bör kvalitetssäkras för att öka tillförlitligheten av dess effekter (von Greiff & Skogens, 2011). Genom att koda samtal och värdera i hur hög utsträckning MI-förenliga beteenden används i samtalen, kan MI och dess effekter jämföras med andra metoder. Det mest använda kodningsprotokollet för att värdera samtalen är MITI (Motivational Interviewing Treatment Integrity), där utsträckningen av metodens komponenter såsom empatiskt förhållningssätt och öppna frågor får numeriska värden. Lundahl, Kunz, Brownell, Tollefson och Burke (2010) har gjort en metaanalys på behandlingsmetoder, där MI-metoden visade på få men positiva effekter i jämförelse med andra mer allmänna metoder. I jämförelse med specialiserade metoder kom dock MI-metoden till korta. Det finns även viss vetenskaplig evidens för att MI ger effekt inom vissa problemområden, dock i jämförelse med en svag behandlingsmetod eller utan tillämpning av någon metod alls (Larsson Tholén, 2016).

Trots den legitimitet MI erhållit i och med dess klientfrämjande effekter (Socialstyrelsen, u. å), bör ändå diskuteras och ifrågasättas hur andra kringliggande faktorer påverkar klienter och vilka omständigheter som i slutändan är de mest avgörande för en positiv utveckling. I en studie av Greiff och Skogens (2011) om före detta missbruksberoende, framkom att en av de mest avgörande faktorerna för att påbörja processen av att komma ur sitt missbruk enligt studiedeltagarna i första hand handlar om förändring och förbättring av det sociala nätverket. Erbjudande om bostad och arbete var andra stora och avgörande faktorer i

förändringsprocessen. Klientens inre vilja är en central del i initieringsfasen till den påbörjade förändringen, men även specifika behandlingsinsatser samt samtalsgrupper såsom AA-möten. Behandlingspersonalens uppmuntring och hjälp till att skapa nya rutiner lyftes även som en stark kraft för att motivera och bibehålla förändringen av sin livsstil. Denna studie skulle kunna motivera MI-metodens betydande för klientfrämjandet, med insikten om att effekterna av MI i sig själva inte kommer att föranleda några större förändringar hos klienten.

Ytterligare en aspekt att ta i beaktande gällande metodens verkan är vilken roll handläggarens individuella egenskaper har i att styra klienter i en positiv riktning. I en studie där handläggare med samma utbildning, lika lång arbetslivserfarenhet och som utövar samma metod på samma klienter jämfördes utifrån vilken progression de hade i sitt förändringsarbete av klienternas livssituation, visade sig resultatet skilja sig avsevärt mellan handläggarna (Luborsky, McLellan, Diguier, Woody & Seligman, 1997). I Projekt MATCH (1997), en behandlingsstudie om alkoholmissbrukare, visade sig endast 2% av klienters positiva förändringar bero på de behandlingsmetoder som användes, vilket bland annat var MI, medan 12% av resultatet berodde på handläggarens personlighet.

David Bems självperceptionsteori (1967), som är en av de grundläggande beståndsdelarna inom MI-metoden, utgår från att förändring sker när människor själva argumenterar för den och inte när någon annan säger det till dem. När handläggaren lägger upp en planering för klienten helt utan dennes medverkan, har forskning visat att klienten istället går mot ett motsatt håll än mot planeringens mål (Amrhein, Miller, Yahne, Palmer & Fulcher, 2003). I en studie med klienter med alkoholproblematik utsattes hälften av klienterna för konfronterande samtal, medan samtal med den andra hälften var mer klientanpassade. De klienter som blivit konfronterade i sina samtal uppvisade en betydligt högre grad av motstånd än de klienter vars samtal varit mer klientcentrerade (Miller, Benefield & Tonigan, 1993).

2.2.2 MI-utbildning och empatiträning

MI är en legitimerad metod inom rådgivningssamtal (Socialstyrelsen, u.å). Studier har gjorts för att undersöka nyttan av MI-utbildningar och i vilken utsträckning deltagare tar med sig sina kunskaper i sitt praktiska arbete. I en studie där rådgivningssamtal med MI-utbildade MITI-kodats, kunde det konstateras att de flesta deltagare uppfyllde grundkompetensen i MI, bland annat genom att visa empati för klienten och ställa öppna frågor. Studien visade dock att rådgivarna haft svårt att skapa en sann MI-anda i samtalet, samt att vissa av deras

ytranden var oförenliga med MI:s principer (Forsberg, Brandell Eklund, Lindroos & Damström Thakker, 2016). En stor del av MI-metoden är att stärka förståelsen för klienters tankar och känslor, vilket exempelvis kan uppnås genom empatiträning. Englander och Folkesson (2013) tillfrågade deltagare som genomgått empatiträning om deras upplevelser av träningen, där de flesta upplevde att de fått redskap att använda i de situationer de tillämpat ett empatiskt förhållningssätt även utanför arbetslivet. Samtliga deltagare upplevde en attitydförändring hos dem själva då de utvecklat ett tydligare fokus och en större öppenhet för den andra. I en studie av Miller och Baca (1983) om effekter av klientbehandlingar, visade sig ett empatiskt förhållningssätt förklara 25% av förändringen efter behandlingen, vilket var avsevärt större del än effekten av själva behandlingens innehåll.

2.2.3 Verksamhetsutveckling, professionen och kunskapsstyrning

En stor del av socialtjänstens verksamhetsutveckling har skett under några decennier på 1990-talet och framåt (Tengvald, 2008, s. 19-22). Hur väl olika välfärdssektorer fungerade och vilka resultat verksamheterna presenterade hade tidigare inte varit av så stort intresse. Socialtjänsten försågs ändå med ökade resurser och dessa skulle lösa olika problem som uppmärksammats i verksamheterna. I början på 2000-talet var läget annorlunda och ett ökat politiskt och medialt intresse för välfärdssektorns olika verksamheters resultat och funktion ökade. Kraven på synliggörande av olika insatsers värde och effekt framgår av en förändring i socialtjänstlagen 1994 där två kvalitetsparagrafer infördes. Den första paragrafen uttrycker att socialtjänstens insatser ska vara av god kvalitet. Den andra paragrafen uttrycker att socialtjänstens verksamhet skall bedrivas målinriktat, följas upp och utvärderas. Socialtjänsten måste därmed kunna presentera vilka resultat det sociala arbetet uppnår och hur man ska uppnå dessa, information om insatser och dess resultat. I flera statliga dokument, se exempelvis SOU 2008:18, framförs en kritik av det sociala arbetets kunskapsbas. Den beskrivs som outvecklad och att den bör bygga på effekten av olika insatser och metoder och vetenskapligt stödda uppfattningar snarare än tradition. Forskningen har även ansetts irrelevant och inte användbar för praktiken (Johansson & Fogelgren, 2016). Denna kritik ligger till grund för statens satsningar på kunskapsstyrning (Rexvid, 2016). En del i verksamhetsförbättringen, som hänger samman med det mål- och resultatstyrda arbetet, är en evidensbaserad praktik. I evidensbaserad praktik är en central del en strävan efter en säkrare och mer gemensam kunskapsbas om olika insatser. Det handlar om att de resurser som satsas

på verksamheten ska generera goda resultat till minsta möjliga kostnad (Tengvald, 2008, s. 21).

I en studie av Rexvid, Evertsson, Forssén och Nygren (2015) behandlas ämnet professions- och organisationspsykologi och berättelser av 28 socialarbetare och 24 allmänläkare om problematiska situationer i arbetet presenteras och analyseras. Många välfärdsprofessioner har erfart ökade förväntningar på att arbetet ska bygga på en evidensbaserad praktik och utföras därefter. Evidensbaserad medicin ska utgöra ett verktyg för att lättare hantera den komplexitet som det medicinska området kan innebära samt för att hantera och förebygga problematiska situationer. I samma syfte ska professioner som socialarbetare även implementera dessa principer. Rexvid et al. (2015) skriver att tidigare forskning om komplexitet, osäkerhet, brister och problematiska situationer inom vissa yrkesprofessioner ofta sätts i förhållande till professionens kunskap. Brister och begränsningar i yrkets expertkunskap eller hur kunskapen utnyttjas hänger ihop med problem och brister som professionen erfar. I studien ifrågasätts dessa antaganden och istället lyfts att orsaken till olika problematiska situationer i yrkesprofessioner kan vara andra än just bristen på kunskap. Resultatet i studien visar att de professionella inte ser bristen på kunskap som orsak till olika problematiska situationer. Det som berättelserna beskriver är möten med klienter som av olika anledningar störde de professionellas sätt att utföra arbetet på det vis de vanligtvis gjorde, i studien kallat rutinpraxis. Det kunde exempelvis vara att ha svårt att samla tillräcklig information om klienten för att kunna bedöma en insats eller sätta en diagnos. Det kunde även vara när de professionella upplevde att klienten inte kunde formulera sina problem eller förstå och genomföra olika insatser de professionella föreslog. I studien argumenteras för att evidensbaserat arbete och standardisering inte är någon lösning på just de situationer som de professionella upplever som problematiska utan snarare mot mer generella problem.

Johansson & Fogelgren (2016) beskriver i en rapport hur normen för evidensbaserad praktik, som definierats genom en statlig utredning, uppfattas av medarbetare inom socialtjänsten. I studien presenteras att det inte finns en helt klar uppfattning bland de tillfrågade socialsekreterarna om vad en evidensbaserad praktik innebär samt att få lokala socialarbetare känner till införandet av en sådan. Det är också få socialsekreterare som känner till det systematiska arbete som bedrivs med en evidensbaserad praktik, med att inhämta kunskap från de olika delarna som utgör den, professionen, verksamheten och forskningen. Socialsekreterarnas uppfattning av evidensbaserad praktik beskrivs i denna studie som det

praktiska användandet av metoder som forskningen godkänt. Bland socialsekreterarna råder en uppfattning om att evidensbaserad praktik är ett mål att sträva efter men att det finns problem i verksamheten som utgör hinder för en utveckling. De upplever i varierande grad att evidensbaserad praktik utgör ett stöd till professionen medan majoriteten inte ser införandet av en evidensbaserad praktik som något hinder.

Med denna presentation av tidigare forskning vill vi ge en kunskapsöversikt över MI och vad metoden spelat för roll i det sociala arbetets praktik. Det finns sätt att mäta hur väl metoden fungerar och på så sätt jämföra den med andra metoder och även kvalitetssäkra användandet. Vi har också valt att lyfta studier som har MI-utbildning i fokus och hur väl de som gick utbildningen tog med sig sina kunskaper ut i praktiken. Vi har även presenterat forskning som berör socialtjänstens verksamhetsutveckling mot en mer mål- och resultatstyrd verksamhet, implementering av en evidensbaserad praktik och hur det påverkar det sociala arbetets praktik och socialarbetarna som utför arbetet. Detta för att visa på vilket sätt professionen påverkas av olika förändringsprocesser och samtidigt lyfta fram professionens syn på den egna yrkesrollen då denna kontext är något vi vill belysa i vår studie.

3. Teoretisk och begreppslig referensram

3.1 Empowerment

Analysarbetet i vår studie utgick från ett empowermentperspektiv. Begreppet empowerment innebär att tillskansa sig styrka, kraft och makt för att få mer inflytande över sitt liv (Askheim, 2007, s. 18). Personer eller grupper som anses svaga i samhället ska tillskansa sig styrka för att komma ur den maktlösa position de befinner sig i. Begreppet innebär både en målsättning samt vilka medel som krävs för att nå detta mål. Swärd och Starrin (2006, s. 261) skriver att en viktig aspekt av begreppets innebörd är att man aktivt kämpar sig till denna makt, enskilt eller kollektivt. Ur ett historiskt perspektiv förknippas ofta empowerment med den amerikanska medborgarrättsrörelsen, kvinnorörelsen, befrielseströrelser i tredje världen samt olika självhjälpsorganisationer (Askheim, 2007, s. 18-19). Den teoretiska förståelsen av begreppet innefattar olika positioner. Vad de olika positionerna har gemensamt är en positiv människosyn och tro på att människan vill och vet sitt eget bästa om hon ges rätt förutsättningar och förhållanden. Empowerment har utvecklats och setts som både teori och metod i det sociala arbetet (Swärd & Starrin, 2006, s. 263). Teorin har grundat sig i hur

människor tillskansar sig kontroll över sina liv för att kunna tillgodose sina intressen. Metoder har syftat till hur socialarbetare ska arbeta för att stärka de som saknar makt. Det kan handla om att beakta klienters behov av delaktighet och självbestämmande och ta synpunkter och önskemål på allvar. De kan också hjälpa till att stärka klienters självkänsla genom att ge klienterna själva möjlighet till att avgöra vilka insatser som är bäst för dem.

Empowermentbegreppet kan i praktiskt socialt arbete förstås som en process och ett resultat (Greene, Lee & Hoffpauir, 2005). För att verka för empowerment bör socialarbetare främja en process som ökar klienters möjligheter att uppnå önskade resultat och samtidigt öka klientens känsla av att själv ha tillskansat sig styrka. Ett sätt att arbeta för det kan vara att fokusera på klientens styrkor. I det arbetet betonas vikten av socialarbetarens språk i samtal med klienter.

En central tanke om empowerment återfinns i Black feminism och innebär att förändring av individers medvetenhet genom kunskap samt förändring av politiska och ekonomiska institutioner är avgörande faktorer för social förändring (Collins, 1990, s. 221, 237). Vidare uttrycks att det alltid finns en valmöjlighet att agera för att komma ur ett förtryck. Att se världen som föränderlig betonar individens ansvar att agera för förändring och empowerment är individens verktyg, däremot krävs ett kollektivt agerande för en varaktig förändring av politiska och ekonomiska institutioner.

Den maktlöshet som förtryckta individer ska komma ur genom att tillskansa sig styrka tolkar vi som en följd av samhällsliga sociala strukturer och maktdimensioner. En syn på empowerment som liberal styrningsstrategi ifrågasätter empowerment som idé och synen på hur individen ska frigöras och vad den ska frigöras ifrån (Askheim, 2007, s. 29-31). Kritiker till empowerment menar att det som ligger till grund för det mål som sätts upp för klienter är normer, regler, värderingar och en uppfattning om vad som utgör en god samhällsmedborgare. Uppfattningar om att en god samhällsmedborgare är motiverad till att förändra sin situation och utnyttja sin potential, göra självständiga val och ta ansvar för dessa blir då grundläggande. Vidare menas att man genom styrning påverkar individer och att det hamnar i konflikt med individens autonomi som är en av empowerments grundprinciper.

Vi har tolkat ovan förståelse av empowerment som nära sammankopplat med den process som det sociala förändringsarbetet på individ-, grupp- och samhällsnivå också innebär och som socialarbetarna har att förhålla sig till. I det arbetet verkar också MI som en

samtalsmetod som socialarbetare använder i syfte att förändra och förbättra klienters livssituation. Då vi avsett att undersöka socialarbetares erfarenheter av MI som metod i ett förändringsarbete med klienters livssituation har vi använt empowerment och dess innebörd som ett analysverktyg. Teorin har bidragit till att vi mer konkret kunnat problematisera socialarbetarnas uppgift att utföra ett förändringsarbete samt deras uppgift i att dels hjälpa klienten och samtidigt arbeta efter verksamhetens mål. Den spänning mellan att hjälpa och samtidigt riskera att styra klienten mot mål som grundar sig i normer och värderingar om vad klienten ska uppnå har vi ansett vara en intressant aspekt att resonera kring.

4. Metod

I följande avsnitt beskriver vi vårt tillvägagångssätt för att samla in och analysera det material som ligger till grund för denna studie. De val som gjorts under arbetsprocessen diskuteras och motiveras för att illustrera det praktiska arbetet samt vilka reflektioner som ligger till grund för det.

4.1 Forskningsansats

I vår studie utgick vi från en kvalitativ forskningsansats, där karaktären och egenskaperna av ett fenomen är det som studeras (Widerberg, 2002, s. 15). Det studerade fenomenet motsvaras här av socialarbetares praktiserande av MI i socialt förändringsarbete, och vi ansåg att detta bäst kunde beskrivas utifrån en kvalitativ metod genom att intervjua för studien relevanta socialarbetare. Detta motiverade vårt val av ansats. Våra antaganden utvecklades utifrån det insamlade materialet och inte från ett teoretiskt antagande. Vår ansats är därmed induktiv, där det empiriska materialet är det vägledande för utfallet av vår analys (Kvale & Brinkmann, 2014, s. 238-239). Däremot genomsyras vår analys av ett teoretiskt förhållningssätt, varpå vår ansats är en kombination mellan induktion och teoretiska resonemang. Resultatet kan i och med vår kvalitativa ansats inte generaliseras, men vi kunde genom kodning av materialet synliggöra gemensamma teman och på så vis dra slutsatser av vårt insamlade material. Då vi strävade efter att synliggöra socialarbetares personliga erfarenheter, såg vi den kvalitativa ansatsen som en styrka som möjliggjorde att lyfta fram dessa.

Studiens vetenskapsteoretiska grund utgjordes av ett fenomenologiskt förhållningssätt. Fenomenologin utgår från människans förståelse och tolkningar av fenomen och företeelser

(Payne, 2015, s. 351). Då vår intention var att undersöka socialarbetares subjektiva upplevelser av att arbeta med MI, ansåg vi ett fenomenologiskt förhållningssätt vara lämpligt för vår analys. Intervjupersonernas subjektiva upplevelser innefattar i vår studie deras tankar och erfarenheter av MI-metoden i förhållande till förändringsarbetet med klienter. De tolkningar av materialet som gjorts har därför syftat till att återge intervjupersonernas perspektiv och den specifika kontext som omger dem (Schütz, 1999, s. 62). Det relevanta i vår analys handlade därför om att belysa intervjupersonernas subjektiva erfarenheter av fenomenet, snarare än att söka objektiv kunskap om det. Fenomenologin som utgångspunkt ska bidra till att finna essensen, det centrala och väsentliga, i respondenternas svar (Padgett, 2008, s. 35). I vår tolkande analys var det därför med denna fenomenologiska utgångspunkt av stor vikt att materialet inte förvrängdes eller att analysen blev för långsökt och utsvävande. Utifrån det insamlade materialet bildades teman som utifrån vår tolkning så konkret som möjligt kunde återge kärnan i socialarbetarnas reflektioner. Då vi hade för avsikt att med vår studie bilda en uppfattning om hur socialarbetare utövade MI i praktiken i förhållande till MI-metodens teoretiska syfte, hjälpte vår fenomenologiska utgångspunkt oss att skapa förståelse för hur vi skulle förhålla oss till det insamlade materialet.

4.2 Urval

Då vi i vår studie valde att utgå från en kvalitativ ansats, var urvalet för våra intervjuer en central del i vår forskningsprocess. Det optimala urvalet av intervjuer bör enligt Padgett (2008, s. 53) styras av studiens forskningsfrågor och mål och att urvalet då bör vara målmedvetet i den mening att respondenterna väljs utifrån att de kan ge värdefull information. Genom att intervjua personer som alla verkar i någon form av specifik social kontext, kan vi få kunskap och insikt om omständigheter som finns i just den miljön (Eriksson-Zetterquisteter & Ahrne, 2015, s. 34). Vårt urval bestod av tio socialarbetare verksamma i en kommun i Uppland. Då vår studie avsåg att undersöka socialarbetares erfarenheter av MI som samtalsmetod i ett förändringsarbete med klienters livssituation, var det viktigt att intervjuerna använde MI i sitt dagliga arbete med klienter. Våra intervjuer valdes utifrån att vi kände till att verksamheterna de arbetar i har MI som grund i arbetet med klienter. Vi hade däremot ingen insikt i deras praktiserande av och inställning till MI-metoden när urvalet gjordes, varpå vi inte kan se att vårt material skulle vara styrt i någon riktning. Då några tillfrågade socialarbetare tackade nej till medverkan,

avgjordes även urvalet i någon mån av de socialarbetare som fanns att tillgå och stod till förfogande.

Det finns olika typer av tekniker för ett målmedvetet urval. Vilken teknik man väljer beror på studiens syfte. Den urvalsteknik som vi utgick ifrån var en maximal variation, vilket innebär strävan efter heterogenitet bland populationen (Padgett, 2008, s. 53-54). Genom att välja intervjupersoner som skiljer sig i för studien relevanta avseenden såsom arbetserfarenhet och kön, hoppades vi därmed få så många blandade beskrivningar och reflektioner som möjligt av socialarbetarnas erfarenheter av MI. Vår ambition var att intervjua personer med olika lång yrkeserfarenhet, några som nyligen gått en MI-utbildning och några som hade längre än fem års erfarenhet av att använda MI. Den gräns vi drog vid fem år motiverades utifrån att vi ansåg att det då kan framträda eventuella skillnader mellan en person med den yrkeserfarenheten i förhållande till en nyanställd på en arbetsplats eller inom yrket. Vi ville också ha en spridning mellan könen för att se om det gick att utläsa några skillnader i åsikter och erfarenheter könen emellan. Denna spridning mellan könen var dessvärre svår att åstadkomma då våra utvalda verksamheter utgjordes av övervägande kvinnor och en del av de män som tillfrågades tackade nej. Våra intervjuobjekt resulterade i åtta kvinnor och två män och vi kunde därmed inte analysera vårt studiematerial utifrån en könsaspekt då männen blev underrepresenterade.

4.3 Datainsamling

Våra intervjuer med de tio socialarbetarna inplanerades och hölls relativt tidigt i uppsatsprocessen för att noggrant och systematiskt kunna bearbetas. Vi hade därefter möjlighet att lägga stort fokus på det efterföljande analysarbetet. Stor vikt lades även vid förberedelserna av intervjuerna. Padgett (2008, s. 106) ger några riktlinjer i det förberedande arbetet med kvalitativa intervjuer, där en av dessa är att förbereda en intervjuguide och sedan pilottesta frågorna på några individer som är av intresse för studien. Som en del i förberedelsen av intervjuerna valde vi därför att strukturera en intervjuguide och genomföra varsin pilotintervju för att undersöka hur frågorna togs emot, hur strukturerad intervjun borde vara samt om frågor skulle läggas till eller tas bort. Kvalitativa intervjuer kan genomföras på olika sätt och varieras med mängden fasta frågeformuleringar och mängden öppna frågor (Eriksson-Zetterquist & Ahrne, 2015, s. 37-38). Det går också att anpassa frågorna efter situationen samt välja i vilken ordning de ställs i. Att tillåta denna flexibilitet i intervjun,

snarare än att utgå från ett helt standardiserat frågeformulär, möjliggör att forskaren får en bredare bild av ett fenomen med fler nyanser. Vi valde att utgå från en semistrukturerad intervjuguide (se bilaga 1) där vi utformade ett antal standardiserade frågor men med utrymme för en flexibilitet och möjlighet att ställa följdfrågor, hoppa över frågor och följa intervjupersonen i olika resonemang.

En del i förberedelserna inför intervjuerna var att planera var de skulle hållas. Enligt Padgett (2008, s. 107) kan det, när det är möjligt, vara att föredra att intervjupersonen själv får välja en plats. Att platsen är en privat, bekväm och trygg plats är av betydelse för genomförandet av intervjun. Den kan till exempel hållas hemma hos intervjupersonen, på dennes kontor eller på en tyst offentlig plats. För att intervjupersonerna skulle känna sig trygga var tanken att hålla intervjuerna i en miljö där de kände sig bekväma. De fick därför möjlighet att själva bestämma plats för intervjun. Att ge dem utrymmet att välja plats var också ett medvetet försök till att kompensera för det ojämna maktförhållande mellan forskare och intervjuperson som kan finnas. Alla intervjupersoner valde att genomföra intervjun på sina kontor. Vi bedömde platserna som lämpliga och vi kunde hålla intervjuerna utan att bli störda och avbrutna.

Efter varsin genomförd pilotintervju diskuterades eventuella ändringar av intervjuguiden innan vi valde att behålla den i sin ursprungsversion då resultatet bedömdes vara tillfredsställande. Då inga ändringar gjordes mellan pilotintervjun och de ordinarie intervjuerna, valde vi att låta pilotintervjuerna vara en del av vårt analysmaterial.

Öberg (2015, s. 63) skriver att transkriberingen bör göras skyndsamt efter att intervjun genomförts, då alla intryck fortfarande finns tillgängliga. I direkt anslutning till varje avslutad intervju påbörjade vi därför vårt transkriberingsarbete. Padgett (2008, s. 135) problematiserar förhållandet mellan att redigera sitt material för att å ena sidan göra en text mer lättläst genom att exempelvis ta bort småord och otydligheter och å andra sidan redigera texten så pass att bilden av informanten eller respondenten ändras. Detta förhållande reflekterade vi över vid redigeringen av vårt material. Vid transkriberingen strävade vi därför efter att återge den inspelade intervjun så ordagrant som möjligt. Vi valde dock att omformulera eller bortse från dialektala uttryck eller andra karaktäristiska drag som skulle kunna medverka till att det går att ana vem det var som uttalade sig. Vid en transkription blir särskilda ord eller uttryck som en individ använder särskilt tydliga och då de intervjuade arbetar tätt tillsammans och känner varandra valde vi att redigera texten på det sättet. Vi ansåg inte att det försvagade materialet

då fokus låg på innebörden av vad intervjupersonerna sade och inte vad dialektala eller karaktäristiska ord bidrog till.

4.4 Tematisk tolkande analysmetod

Vårt val av analysmetod av data påverkades av den forskningsfråga som genomsyrar uppsatsen. Forskningsfrågan säger något om vilket behov av data som studien har för att forskaren ska kunna besvara sin fråga och vilka olika metoder som kan vara lämpliga. Olika perspektiv eller teoretiska utgångspunkter kan sedan användas för att ge olika beskrivningar av ett fenomen och visa på dess komplexitet (Svensson & Ahrne, 2015, s. 19-21). Vår forskningsfråga utgår från hur socialarbetare inom socialtjänsten i en kommun i Uppland förhåller sig till MI. Innan analysprocessen påbörjades reflekterade vi över hur väl materialet svarar på de frågeställningar som vår studie syftar till att besvara samt om och hur materialet ifrågasätter vår egen förförståelse. Vårt syfte och våra frågeställningar var därmed vägledande för vad i materialet vi ansåg intressant. Ett sätt att hantera materialet är att bryta ner och koda det för att sedan försöka urskilja vissa teman (Eriksson-Zetterquist & Ahrne, 2015, s. 23-24). Rennstam och Wästerfors (2015, s. 220) skriver att för att materialet ska kunna analyseras bör det först bearbetas genom att sorteras, reduceras och argumenteras. Vi sorterade materialet i olika färger utifrån gemensamma nämnare i de olika intervjuerna, resonemang som avvek från mängden och övriga ämnen vi fann intressanta. Utifrån denna sortering kodade vi materialet och bildade därefter teman. Exempel på kodningar vi gjorde var: *klientens delaktighet*, *klientens egna resurser* och *verksamhetens mål*. Dessa koder, tillsammans med flera andra, utgjorde med vägledning av vår teoretiska referensram empowerment sedan temat *Autonomi* (se s. 22 i resultatkapitlet). Reducering av materialet innebär att lyfta fram något väsentligt som är värt att uppmärksamma. Reduceringen ska inte innebära att fenomenets komplexitet faller bort, utan istället visa på särskilt intressanta delar av materialet som också de innehåller nyanser och variation (Rennstam & Wästerfors, 2015, s. 220). Med nyanser och variation menar vi de olika intervjupersonernas unika beskrivningar som alla utgör en del av det fenomen vi valt att studera. Reducering av materialet hjälpte oss att identifiera de teman vi fann särskilt intressanta och viktiga att lyfta fram i en senare resultat- och analysdel. Det är i analysen av den insamlade datan som materialet teoretiseras och förstås i en större kontext (Padgett, 2008, s. 11). Den teoretiska ramen hjälpte oss att få en djupare förståelse av materialet och ifrågasätta det som framstod som självklart. Vi såg hur vi på detta sätt skulle komma att använda empirin i kombination med teorin för att belysa

något vi ansåg viktigt, exemplifiera vår tolkning och argumentera för vår ståndpunkt. Genom en tematisk analys av materialet kunde vi bryta ner det, tolka materialet och söka svar på de frågor vi ställde om fenomenet.

4.5 Validitet och reliabilitet

Validitet och reliabilitet är två centrala begrepp vi behövde ta hänsyn till i vår forskningsstudie. Dessa begrepp bedömer studiens kvalitet utifrån dess trovärdighet och om analysen är konfirmerbar. Reliabilitetsbegreppet syftar till studiens tillförlitlighet och kvaliteten på datainsamling och analys. Insamlingen av intervjumaterialet bör vara stabilt och genomtänkt och inte påverkat av slumpmässiga faktorer. En del i tillförlitligheten handlar om ifall ett resultat kan upprepas vid ett annat tillfälle om en annan forskare utför studien (Kvale & Brinkmann, 2014, s. 295-296). Därav är det relevant att diskutera vilket resultat intervjuerna resulterade i. I vår intervjuguide var de flesta frågorna av öppen karaktär och vi undvek att ställa följdfrågor som skulle leda och styra intervjun i en viss riktning. Reliabiliteten påverkas av huruvida intervjupersonernas svar förändras under intervjun samt förändras utifrån vem som utför intervjun (Kvale & Brinkmann, 2014, s. 295-296). Vi strävade därför efter att låta intervjupersonerna resonera fritt och fick därmed ett rikligt material som sedan bidrog till att vi efter tio intervjuer nådde en empirisk mättnad. Hade en annan forskare utgått från intervjuguiden som användes i denna studie ökar det sannolikheten för att denne hade kommit fram till samma resultat. Med det sagt går det inte att bortse från att intervjuer som utförs av olika forskare kommer resultera i olika material då den mänskliga interaktionen, sättet att ställa frågor, varierar och påverkar intervjun på olika sätt. Vad gäller transkriberingsarbetet skriver Kvale och Brinkmann (2014, s. 295-296) att det inte anses påverkas nämnvärt av vem som utför det. Vi valde ändå att transkribera våra egna intervjuer för att med största möjliga exakthet kunna återge samtalet i enlighet med intervjusituationen. Validitet handlar om huruvida det som mäts i en studie faktiskt var det som forskaren avsåg att mäta (Sohlberg & Sohlberg, 2013, s. 133). Den insamlade datan ska därmed vara relevant för studiens uttalade problemformulering. Genom att presentera arbetsprocessen, vår problematisering, syfte, förberedelser inför datainsamlingen och därefter resultatet, är vår strävan att uppvisa transparens och möjliggöra för läsaren att utifrån den informationen kunna bedöma studiens validitet. Kvale och Brinkmann (2014, s. 296) betonar att det i kvalitativa intervjuer inte går att uppnå någon sann objektiv omvandling från muntlig till skriftlig form. Vi är därför medvetna om att det finns en risk att våra transkriberingar kan vara vinklade

utifrån våra tolkningar och framställningar av materialet. Med det sagt eftersträvade vi givetvis att återge intervjuerna i så ordagrann form som möjligt.

Genom att redogöra för var intervjuerna hölls, när de genomfördes, hur de var strukturerade, hur frågorna formulerades och vilka som tillfrågades, har vår avsikt varit att möjliggöra för läsaren att följa arbetsprocessen. Dessa aspekter har vi ansett viktiga att noggrant diskutera för att arbetsprocessen ska genomsyras av medvetenhet och hög kvalitet och därmed anses trovärdig för läsaren.

4.6 Etiska överväganden

Etiska överväganden var något vi reflekterade över under processens gång och strävan efter ett etiskt förhållningssätt präglar hela vår uppsats. Vetenskapsrådet (u.å) formulerar fyra grundläggande individskydds krav på den forskning som utförs: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet. Dessa fyra huvudregler har tagits i beaktande vid utförandet av vår studie för att tillämpa en så god forskningsetik som möjligt.

Informationskravet förutsätter att respondenterna i studien blir informerade om studiens syfte och genomförande, deltagarnas frivilliga deltagande och att deras medverkan när som helst kan avbrytas (Vetenskapsrådet, u.å). Denna information förmedlades i samband med vår förfrågan om intervjupersonens medverkan i vår studie, samt genom ett informationsbrev som mailades ut till samtliga informanter innan intervjun ägde rum (se bilaga 2). Samtyckeskravet ska tillförsäkra att forskaren inhämtat respondenternas samtycke om sitt frivilliga deltagande i studien (Vetenskapsrådet, u.å). Muntligt samtycke inhämtades vid tillfrågandet av intervjupersonernas deltagande i studien. För att undvika oklarheter inhämtades i efterhand även skriftligt samtycke till intervjudeltagande från samtliga intervjupersoner (se bilaga 3). Konfidentialitetskravet innebär att personuppgifter och annan känslig information om respondenterna inte ska vara tillgängliga för obehöriga. Uppgifterna ska hanteras med största möjliga konfidentialitet (Vetenskapsrådet, u.å). Vårt insamlade material och personuppgifter om intervjupersonerna hanterades utifrån denna etiska aspekt med varsamhet för att ingen annan än vi skulle kunna ta del av det otranskriberade materialet eller de samtycken som undertecknades. Då samtliga intervjupersoner valde sitt kontor som plats för intervjun, finns en möjlighet att andra kollegor fick kännedom om intervjupersonernas deltagande. Då det var intervjupersonernas egna beslut ansåg vi dock att

det inte var vårt ansvar att förhålla oss till. Vi såg det som etiskt försvarbart då vi gav utrymme för intervjupersonerna att medverka och komma till tals i planeringen av intervjuplatsen. Det sista huvudkravet att enligt Vetenskapsrådet (u.å) ta hänsyn till är nyttjandekravet, som innebär att det insamlade materialet enbart får användas utifrån studiens syfte och vetenskapliga ändamål, vilket vi klargjorde för intervjudeltagarna både i det utskickade informationsbrevet (bilaga 2) samt i samband med intervjutillfället.

Några ytterligare etiska överväganden som togs i beaktande i vår studie kretsade kring intervjusituationen och dess utformning. Ett dilemma var att vi båda hade kopplingar till varsin av de två verksamheter som var föremål för våra intervjuer. Kvale och Brinkmann (2014, s. 130) diskuterar hur faktorer såsom maktförhållanden och vilken förkunskap intervjupersonen har till det område som ska studeras kan påverka intervjun utifrån intervjuarens och intervjupersonens relation till varandra. För att minimera denna inverkan på intervjuerna delade vi upp och genomförde våra respektive intervjuer på den verksamhet vi inte hade någon koppling till. Vi valde även att dela upp oss och genomföra intervjuerna var för sig då det annars kunde uppstå en ojämn maktbalans och en känsla av "två mot en". Ett annat etiskt ställningstagande vi gjorde var att inte skriva ut i vilken kommun intervjupersonerna som varit föremål för studien är verksamma i. Detta för att tillförsäkra intervjupersonerna anonymitet samt för att vi inte såg att det skulle vara relevant för studiens syfte. I citat som presenteras i resultat- och analyskapitlet har vi därav valt att censurera sådant som skulle kunna avslöja vilka verksamheter eller vilken kommun det handlar om. I övrigt kunde vi inte uppmärksamma några ytterligare etiska problem i samband med vår studie.

5. Resultat och analys

Vi har i vår studie avsett att undersöka socialarbetares erfarenheter av MI som metod i ett förändringsarbete med klienter. Nedan presenteras dessa utifrån sex olika teman vi uppmärksammat i de berättelser vi fått ta del av. Våra teman behandlar de inre och yttre faktorer som påverkar klientens möjligheter till förändring, klientens egna frigörelse från sin situation, verksamhetens mål i förhållande till klientens autonomi, reflektioner kring tillämpandet av MI-metoden, social förändring på olika nivåer samt socialarbetarens maktlöshet. Vi vill med dessa teman och våra tolkningar av materialet ge en förståelse för hur MI är en del av socialarbetarnas praktiska sociala arbete i all dess komplexitet..

5.1 Inre och yttre faktorerers påverkan till förändring

I denna studies inledning nämndes att MI är en legitimerad metod som används av verksamma inom socialt arbete i syfte att förändra och förbättra klienters livssituation. De socialarbetare som intervjuats arbetar på två olika verksamheter i en kommun i Uppland där MI är en metod som används i det arbete som verksamheterna utför. Det råde delade meningar om hur MI påverkade arbetet med att förändra klienters livssituation. Majoriteten av de intervjuade menar att MI inte har någon betydande inverkan på förändring av klienters livssituation. Istället menar dessa socialarbetare att klientens egen vilja till förändring är det som är avgörande och att detta måste komma inifrån klienten själv:

[...]jag tror att det kan sätta igång processer som kanske inte hade kunnat satts igång. Men jag tror inte att det är en större faktor[...] jag tror att du kan skapa nånting hos klienten, men jag tror att det krävs av personen själv att processa det, jag tror det är där jobbet ligger liksom. MI handlar ju inte om att jag ska tala om för dig vad du ska göra, det handlar ju om att du ska inse själv, så en sån bit är ju bara en del för att få fram den där viljan till förändring att det skulle kunna va sådär eller det där skulle jag kunna prova, men det måste ju fortfarande komma från personen, så man är en del i det men jag kan inte tala om för personen så får du det här och det är mycket bättre.

En annan uppfattning är att det främst är yttre faktorer som kan möjliggöra en förändring. Med yttre faktorer menas omständigheter som inte påverkas av klientens motivation och vilja, exempelvis att få sitt behov av bostad eller stabilisering av sin ekonomi tillgodosett. Många socialarbetare ser dessa faktorer som en förutsättning för att klienten ska vara mottaglig för ett förändringsarbete. Nedan citat exemplifierar yttre faktorer som kan påverka att en klient inte deltar i den planering som gjorts upp:

Är man bostadslös kanske man inte kan ta sig till ett arbete eller till en praktik eller vad det nu kan vara. Har man ont och inte är medicinskt utredd är ju det också ett hinder. Det finns liksom många olika.

Det råder alltså delade meningar om MI som metod i ett förändringsarbete. De flesta av intervjupersonerna använder MI men tvivlar på metodens möjligheter att bidra till någon förändring. De nämner samtidigt olika faktorer som utgör hinder för de själva att tillämpa MI, exempelvis tid och resurser. Dessa hinder kan vara en följd av den verksamhetsutveckling av socialtjänsten mot en mer resultat- och målstyrd verksamhet som skett under några decennier från 1990-talet och framåt och som inneburit krav på synliggörande av olika insatsers värde och effekt (Tengvald, 2008, s. 19-22). Socialarbetarna nämner också hinder för metodens

möjligheter att bidra till förändring. Dessa hinder syftar till inre och yttre faktorer hos klienten som vissa anser utgör en större påverkan. En möjlig tolkning av vad dessa ovan nämnda motstridigheter om MI som förändringsmetod kan tänkas bero på är att det råder skilda uppfattningar om vad en förändring av klienters livssituation faktiskt innebär. Några använder MI i syfte att motivera till förändring och har testat att ha motiverande samtal i en längre period för att komma vidare med ett klientärende, medan någon anser att det hjälper personen att själv uttrycka hur en förändring kan gå till. Utifrån ett empowermentperspektiv kan förändring i teoretisk mening förstås som den process som sker när klienten tillskansar sig styrka, frigör sina egna resurser och tar sig ur den maktlöshet som den befinner sig i (Askheim, 2007, s. 18). Vi tolkar denna förståelse som synonym med våra intervjupersoners förståelse och praktiska utövande av ett förändringsarbete med klienter. Följande citat av en socialarbetare om dennes tankar om förändringsprocessen anser vi styrker denna tolkning:

Det beror nog också på person, individ till individ så men jag tror väl ändå att när jag ställer de frågorna att klienten får en tankeställare att ja får klienten att tänka till, och det är det som är tanken tror jag att den ska komma på svaren, kanske hur den ska förändras eller komma ut i egen försörjning eller ja förändra kanske ett beteende så. Och min roll är väl att vara där på vägen och få fram det från klienten själv.

Genom att exempelvis bli självförsörjande tar man sig ur den maktlöshet som det innebär att uppbära försörjningsstöd med krav som ska uppfyllas för att ha rätt till bistånd. Att tillskansa sig kraft och styrka kan också tolkas som nödvändigt för att nå ett sådant mål. En mer rimlig tolkning av vad motstridigheterna om MI som förändringsmetod beror på verkar vara att det är intervjupersonernas uppfattning om MI som är orsaken till att många av studiens intervjupersoner inte ser att tillämpandet kan bidra till någon förändringspåverkan. Hur förhåller sig intervjupersonerna då till MI om det inte främst innebär ett verktyg för dem i förändringsarbetet med klienter? Vi presenterar deras beskrivningar under temat som följer.

5.2 Klientens frigörelse

I intervjupersonernas beskrivningar av MI handlar mycket om hur de använder MI i sina samtal med klienter och i vilket syfte de gör det. Majoriteten av socialarbetarna använder metoden som ett verktyg för att tillåta klienten att själv uttrycka hur den ska göra för att nå en förändring eller för att komma fram till en mer långsiktig planering kring detta. Genom att använda olika komponenter av MI, som exempelvis öppna frågor, uppmuntras klienten till att med egna ord uttrycka hur den kan skapa förändring, komma ut i egen försörjning, söka sig

till vården eller liknande. En del beskriver att syftet är att klienten ska känna sig delaktig, någon menar att det är bra att klienten får insikt och blir medveten om sin situation och en annan upplever att om svaren kommer från klienten själv blir denne mer samarbetsvillig. I nedan citat beskriver en socialarbetare hur denne använder MI i sitt arbete.

[...]man ställer ju frågor, hur tänker du att du ska komma ut i egen försörjning? Försöka att komma på själv liksom vad den har för resurser och vad klienten vill, att den kan komma på det själv. Man tänker ändå att alla klienter har resurser, att komma på liksom vad den vill och fortsätta motivera den att nå sina mål, att den ska komma på delmål till det stora målet att komma ut i egen försörjning.

Socialarbetaren exemplifierar hur denne ger klienten förutsättningar att själv tillskansa sig styrka och genom det uppnå ett önskat resultat. Detta förhållningssätt ligger nära med hur empowerment beskrivs som användbart i praktiskt socialt arbete. Socialarbetaren kan genom att beakta klientens självbestämmande och delaktighet i beslut å ena sidan stärka klientens självkänsla och på det sättet arbeta och bidra till klientens frigörande av sina resurser för att komma ur sin maktlöshet. Å andra sidan kan detta synsätt med fokus på individens ansvar för sin situation på ett sätt bidra till att osynliggöra de sociala och samhällsliga strukturer som genomsyrar samhället. Att uppmuntra individen till att frigöra sina egna resurser, tillskansa sig styrka och i praktiken uppnå resultat genom att exempelvis bli självförsörjande är en god tanke i sig, men för att klienten ska nå dit krävs det också att förändringar sker på andra nivåer än enbart inom individen. Med detta menar vi att sociala strukturer och maktdimensioner i samhället inte är att förglömma och att det kan vara meningsfullt att också bekräfta klientens känsla av maktlöshet då dessa strukturer skapat och reproducerat normer som helt enkelt kanske inte passar alla i samhället. Socialarbetaren i nedan citat beskriver samhällsnormen:

Ja absolut, vi har en sån samhällsnorm, och det lite synd tycker jag, jag och en gammal kollega [...] vi brukade alltid prata om det, att samhället är ju uppbyggt på det här lite, one model fits all.

Genom att betona förändring och inte ta hänsyn till dessa samhällsliga strukturer riskerar det sociala arbetet att bli moraliserande och empowerment blir på det sättet förenklande. Frigörelse kan utifrån empowerment förstås som en svår process på grund av olika maktdimensioner och bakomliggande strukturer som skapar normer och reproducerar dessa så att privilegierade grupper i samhället gynnas och marginaliserade grupper missgynnas. Genom att synliggöra dessa strukturer går det att förstå hur och varför klienter brottas med olika livssituationer som att sakna en bostad, ett arbete, en meningsfull vardag eller andra

svåra situationer. För att möjliggöra ett mer inkluderande samhälle krävs insatser som förbättrar levnadsvillkoren för alla människor, oavsett klass, kön, funktionsvariation och andra maktaspekter.

Bland socialarbetarna råder det delade meningar om huruvida MI är ett sätt att stärka klienten i frigörelsen. Några framhåller MI som ett verktyg för att klienten med egna ord ska formulera svar på sina problem och på det sättet på egen hand kunna frigöra sig från sin situation. De resterande socialarbetarna ser istället MI som ett förhållningssätt i hur man som handläggare bemöter sina klienter och att empati utgör grunden i samtalet. Samtliga socialarbetare delar uppfattningen att MI är en god samtalsteknik att utgå ifrån i sina samtal med klienter. De beskriver metoden som en bra struktur som de gärna plockar ut olika delar ifrån och använder sig av. Många beskriver att de tänker på att använda öppna frågor, sammanfatta och bekräfta klienten under samtalet. Någon uttrycker att MI är en bra metod men har själv svårt att tillämpa den och plockar endast ut vissa delar. Denne upplever att användningen av metoden kan förhindra flödet i samtalet och att man då medvetet ibland väljer bort att använda metoden. De flesta socialarbetare nämner också att de väljer ut vissa delar som de känner sig bekväma med. Samtalet kan annars bli konstlat och kännas forcerat. De har dock en positiv inställning till de delar de väljer att använda sig av. Nedan citat beskriver hur det kan kännas mer naturligt att använda sig av vissa delar av metoden.

Jag tycker att det kan vara i vägen om man liksom tänker hela tiden nu ska jag använda mig av MI, man jag tror att man kan plocka delar av det [metoden, reds. anm.] som kommer naturligt för en.

Flera socialarbetare uppger även att de använder MI för att undvika att hamna i konflikt med klienter och att de upplever att MI minskar risken för det. En socialarbetare menar att metoden många gånger har hjälpt för att undvika våld i möten med klienter:

[...]jag är övertygad om att det har hjälpt mig flera gånger att undvika våld i reella möten med personer som är väldigt utåtagerande, att bemöta personer som är påverkade och som också tenderar att liksom fara ut eller bli utåtagerande, just såna tillfällen har det hjälpt många gånger, alltså väldigt uppjagade tillfällen, att lugna situationen, det har hjälpt mig att få ut mycket information utav personer som inte vill prata [...] och verkligen hjälpt mig till att få personer att ta emot stöd som man har tidigare erfarenheter av att dom här tar aldrig emot stöd, och efter nåt möte så tar dom emot [specifik insats, reds. anm.], och det vill jag ändå lägga på MI att det är tack vare det.

I ovanstående citat uttrycker socialarbetaren hur denne tagit hjälp av MI för att lugna situationer där det riskerat att uppstå konflikt och våld. Socialarbetaren beskriver även hur MI

hjälp till att motivera till en förändring i en klients liv genom att klienten tagit emot boendestöd. Socialarbetaren nämner tidigare i intervjun hur denne snarare använder MI i syfte att ha en god samtalston med klienter och ge dem ett bra bemötande. Samtidigt beskrivs här hur MI hjälpt att undvika konflikt och våld och även varit del i ett förändringsarbete. MI tycks alltså inte bara vara gynnsamt ur ett klientperspektiv utan kan även underlätta socialarbetarens arbete.

Tolkningen vi gör utifrån intervjupersonernas beskrivningar av hur de använder metoden är alltså att den till största del används som ett verktyg i deras samtal då det anses vara en bra samtalsteknik. Resultatet visar därmed att intervjupersonernas intention med motiverande samtal sällan är direkt kopplad till förändringsprocessen. Snarare ligger fokus på ett empatiskt förhållningssätt för att klienten ska känna att den blir bra bemött och för att socialarbetaren ska undvika att hamna i konflikt med klienten. Då ett empatiskt förhållningssätt är en central del i MI och samtliga komponenter inom metoden visats möjliggöra en förändring hos klienten, blir socialarbetarnas förhållningssätt en del av förändringsprocessen trots att det inte är socialarbetarnas egentliga avsikt eller målsättning. Ur ett empowermentperspektiv kan förändringsprocessen beskrivas som att klienten ska tillskansa sig styrka och kraft för att ta sig ur maktlösheten och att detta är det som krävs för att nå resultat. Genom att som socialarbetare empatiskt uppmuntra och bekräfta klienten, kan det indirekt ge klienten den styrka och kraft som krävs för att öppna för en förändring.

Det tycks alltså vara svårt att helt urskilja vilken påverkan MI har på klientens frigörelse och av vilken anledning socialarbetarna använder metoden varierar. Kanske ger metoden mer långsiktiga effekter som socialarbetaren inte ser på en gång, men de flesta framhåller att det är ett viktigt verktyg för dem i sitt arbete.

5.3 Autonomi

I detta tema presenteras socialarbetarnas förhållningssätt till MI i relation till klientens autonomi, något som i de flesta intervjuer var ett centralt tema och som kan vara en av många svårigheter med det sociala arbetets profession. En central del i MI-metoden handlar om individens autonoma rättigheter. Hur klientens självbestämmanderätt förhåller sig till de riktlinjer och målsättningar som verksamheten har råder det bland socialarbetarna delade meningar om. Många menar att klientens autonomi ska genomsyra handläggningen, medan andra lyfter fram det svåra och problematiska i att ta hänsyn till klienters självbestämmande i

en myndighetsutövande verksamhet. En övervägande majoritet använder MI-metoden för att genom öppna frågor och ett empatiskt förhållningssätt ta in personens vilja och tankar i samtalet. Då verksamhetens mål trots allt behöver tas i beaktande används metoden sedan ofta för att motivera klienten till en förändring som är förenlig med dessa. Nedan följer citat från två socialarbetare som beskriver detta fenomen:

[...]det MI som modell eller metod gör att vi verkligen tar hänsyn till den enskilda, man jobbar nästan för att motivera den till att falla in i ja ramen eller vad man ska säga, för vad som är rimligt.

Jag tror att framförallt så kommer ju MI in när det är en person som är ambivalent eller som inte riktigt vill det jag vill att den ska vilja, eller det som är verksamhetens mål liksom att den ska bli självförsörjande eller att den ska skriva in sig på Arbetsförmedlingen, där är ju MI väldigt användbart.[...] just öppna frågor eller för de personer som inte riktigt vet eller som vet vad de vill innerst inne men som inte har liksom reflekterat över det, inte kommit fram det, då är MI också ett sätt att liksom locka fram deras egna tankar och så.

En klients autonoma rättigheter tycks således avgöras av hur väl klientens vilja är förenlig med verksamhetens regler och krav och dennes anpassning efter dessa. Denna slutsats återfinns i teorin om empowerment som liberal styrningsstrategi som kritiserar hur empowerment används idag. Dessa förespråkare menar att det som ligger till grund för de mål som sätts upp för klienter styrs av samhällets normer och värderingar, vilket inte alltid stämmer överens med vad som är bäst för individen (Askheim, 2007, s. 29-31).

[...]jag kan inte MI:a henne till förändring, utan jag sa ju som det var, det här är ditt val, du bestämmer, här kan jag informera dig om konsekvenserna av ditt val. [...] Hon ville inte göra det, hon förstod inte varför hon skulle göra det, hon var tillsagd att göra det av biståndshandläggaren. Hon var jättearg över det här. Då sa jag ja men ditt val över det här är att antingen så genomför du det, så får du bo kvar, eller så genomför du det inte och då får du flytta. Det är det du har att välja på, så hon valde att genomföra det. [...] det vart gjort och hon fick bo kvar, men efteråt så förstod hon fortfarande inte varför hon gjorde det.

Utifrån detta citat kan det vara värt att reflektera över vilken förändring som egentligen skedde för klienten. En konkret och enligt socialarbetaren nödvändig förändring hade gjorts, men i och med att klienten, som intervjupersonen uttryckte det, inte själv förstod anledningen till förändringen, existerar heller inte klientens motivation och vilja till en förändring av sin situation. Vår tolkning av det som framkommer i citatet ovan är att det snarare handlar om anpassning och inte förändring. Det kan ifrågasättas om denna typ av förändringsarbete i långa loppet kommer att ge någon effekt om klienten själv inte upplever några positiva effekter av förändringen. Att frånta klienten ansvaret för sin egen livssituation strider, som vi

ser det, mot de grundläggande principerna i MI och kan ge negativa konsekvenser ur ett empowermentperspektiv, detta då förutsättningarna för empowerment snarare motverkas än möjliggörs.

Swärd och Starrin (2006, s. 263) talar om klientfrämjande metoder som ett sätt att motarbeta maktlöshetskänslan genom delaktighet och självbestämmande. Att ge klienterna själva möjlighet att avgöra vilka insatser som är bäst för dem kan bidra till en starkare självkänsla och en känsla av makt över sin situation. När denna möjlighet fräntas dem, finns risk att klienten även förlorar sin vilja att tillskansa sig den styrka som behövs för att öppna upp för förändring. Greene, Lee och Hoffpauir (2005) understryker vikten av att socialarbetare utformar ett förändringsarbete som främjar klientens känsla av egenmakt där fokus ligger på klientens styrkor. Att som socialarbetare negligera klientens medbestämmande i situationer uppfattar vi som ett uttryck för att motarbeta klientens chanser att tillskansa sig egenmakt.

Trots att den allmänna uppfattningen om MI-metoden bland socialarbetarna överlag är positiv, förekommer också uttalanden om att MI-metoden ibland kan vara alltför tillmötesgående och tolerant och att vissa klienter är i behov av "hårda sanningar" och en mer beordrande ton för att komma till insikt. Citatet nedan uttrycker dock hur man trots sin uppriktighet kan ta hjälp av MI-andan för att inte förolämpa klienten och att det krävs att socialarbetaren tränar på detta för att klara av denna balansgång:

Vi behöver vara vänliga men bestämda kanske. Att vara bestämd och säga nej är inte samma sak som att vara ovänlig, men att vara vänliga, respektfulla och vad vi än tycker om en situation eller inte så får vi inte- det är ju en profession i att bemöta alla på ett respektfullt sätt och förhålla oss empatiskt. Så det kanske bara ger ett svar för vissa vad man gör och vissa kanske det blir verkligen en väckarklocka på oj så här gör inte jag, nä men då kanske man har mycket att träna på i samtal, så jag tycker det är bra att MI ändå- att man väljer att satsa på en samtalsmetod som ändå nåstans är accepterad som väldigt bra.

Den finns en spänning mellan MI-metodens evidens och våra tillfrågade socialarbeters erfarenheter. Att bortse från klientens åsikter kan skapa en form av paternalism om denna behandling rättfärdigas och sätts i system. Swärd och Starrin (2006, s. 254) skriver att paternalism skapas just när individens vilja begränsas av professionellas påstådda bättre vetande. Den moderna paternalismen, framförallt inom myndigheter, betonar alltmer klientens skyldigheter framför dennes rättigheter. Ett syfte med att implementera MI-metoden i majoriteten av socialtjänstens verksamheter är just för att förhindra denna form av inskränkning på individens rättigheter (Socialstyrelsen, u.å). På samma gång bör de

erfarenheter hos socialarbetare som varit verksamma en längre tid värdesätts. Att ifrågasätta en evidensbaserad och legitimerad metod som MI till förmån för sina individuella erfarenheter som socialarbetare bör dock tänkas över mer än en gång. En intressant aspekt att diskutera är om detta mer beordrande bemötande kan tänkas ses som en form av empowerment. Collins (1990, s. 237) talar om att det alltid finns en valmöjlighet att agera för att uppnå förändring och att det ligger på individens ansvar att ta det beslutet. Förutsättningen är att individen ser samhället som föränderligt och inte finner sig i sin situation av maktlöshet utan tar makten att agera oavsett hur svår situationen som den befinner sig i är. En socialarbetare uttrycker i citatet nedan hur denne anser att klienten ska komma till en sådan insikt:

Jag brukar alltid liksom ah du måste söka utanför [kommunen, reds. anm.], inom pendlingsavstånd, det kanske dom inte ens har tänkt på i början, och att du måste liksom kolla med ditt nätverk, kolla dina föräldrar, kolla dina kompisar liksom, att det kanske blir lite mer tydligt att.. nej jag tror att det kanske är för att dom inte får hjälp här, och att dom mer ba ah jag måste fixa det här själv.

En fråga som väcks är hur mycket press man bör sätta på en klient innan det inskränker på dennes eget självbestämmande. Med risk för att låta moraliserande kan tänkas att om detta mer beordrande bemötande ska användas bör socialarbetaren redan ha en etablerad kontakt med klienten och byggt upp en relation. Det kan annars vara svårt att veta hur klienten kommer att ta emot detta. MI-metoden kan i annat fall i första hand vara att föredra, då klienten annars kan uppfatta samtalet som kränkande. I uttalandet ovan läggs ansvaret för problematiken helt på individen med förhoppningen om att klienten då kommer att ta kommandot över sin livssituation. Då vår studie innefattar verksamheter vars klientel består av människor i behov av det mest basala såsom boende eller ekonomiskt bistånd, är frågan om vilka valmöjligheter som egentligen finns:

Alltså det vi jobbar med är ju inte så mycket- alltså om det är ett förändringsarbete, det är ju inte så mycket, jag tänker på om man ska sluta röka eller om man ska göra något annat, ändra nånting sånt och få någon motiverad, det är inte det, alltså det är ganska - betalar du inte hyran så finns risk att du åker ut, vad väljer du? Det finns liksom inget att diskutera egentligen. Och gör du inte det då blir det det där, vad vill du liksom? Man får två alternativ, det är inte MI kanske direkt.

Valet att inte följa verksamhetens förutsättningar kan trots allt innebära konsekvenser som bostadslöshet eller ekonomisk utsatthet. I de fall individens åsikt går stick i stäv med verksamhetens mål och de samhälleliga förväntningarna, beskriver många socialarbetare att

de försöker lösa situationen genom att använda MI-metoden för att informera klienten om verksamhetens krav och bekräfta deras reaktioner.

[...]bara den lilla skillnaden jag gjorde att informera om [specifik insats, reds. anm.] och att jag kommer ställa vissa frågor, och sen frågar jag är det okej, bara, jag vet ju om att dom är där för att utredas [...] men bara den gesten att fråga om det är okej och att dom svarar ja bidrar till samtalsklimatet, så det blir ju mycket lättare att föra en diskussion med en människa som är i en hopplös situation men känner ändå att den har lite kontroll över hur samtalet formar sig.

Denna socialarbetares erfarenhet påvisar att det ofta inte krävs mer än ett bra bemötande och MI-anda för att påverka klientens inställning. Socialarbetares språk i sina samtal har exempelvis visats ha betydelse för en gynnande förändringsprocess (Greene, Lee & Hoffpauir, 2005).

Att försöka skapa ett förändringsarbete utan att klienten känner sig delaktig i processen ställer sig merparten av socialarbetarna kritiska till. Samtliga socialarbetare har uppfattningen att källan till ett positivt förändringsarbete i grund och botten härstammar från klientens inre motivation och vilja:

Så det är mycket att ge verktyg och få klienten att kanske i framtiden kunna jobba. Så det är därför det är viktigt att de skulle uppleva det, liksom de har kunnat bestämma, de har kunnat vara delaktig i hela processen trots att det kan det vara så att det är mitt mål att det ska leda till något samtidigt.

Många uttrycker att MI i dessa fall är en bra metod för att uppmuntra till förändring genom att "så frön" hos klienten. Socialtjänsten i stort kritiserar av vissa av våra intervjupersoner för att genomsyras av en moralisk underton, vilja till "rättande" och tron om att "veta bäst". Ett flertal är av åsikten att klienter i de flesta fall själva vet sitt eget bästa och hur en förändring ska gå till. Detta resonemang bekräftas av Swärd och Starrin (2006, s. 263) som menar att klienters självkänsla kan stärkas av att klienterna själva får avgöra vilka insatser som lämpar sig bäst för dem.

Vi inledde med att beskriva hur individens autonomi är en central del av MI och hur socialarbetarna förhåller sig mellan klientens självbestämmanderätt och verksamhetens mål. Vårt att reflektera över när vikten av autonomi betonas är hur människors tillgång till autonomi ser ut. Samhället utgörs av olika maktstrukturer och påverkar alla individer som lever i det. Det är inte endast marginaliserade gruppers autonomi som är begränsad utan inte heller de mer privilegierade grupperna i samhället har tillgång till full autonomi. Autonomi

är begränsad i förhållande till olika strukturer och kapaciteten och möjligheten att handla varierar mellan olika situationer och sammanhang. Vi menar dock att det finns ett särskilt värde i att beakta klientens autonomi när det finns en så pass tydlig maktaspekt mellan socialarbetaren som företräder en myndighet och individen i dennes utsatta situation. På samma sätt utgör samhällsliga strukturer en maktaspekt som påverkar individens kapacitet och möjlighet att handla. MI som metod kan ses som ett verktyg för socialarbetare att hjälpa, men att hjälpa kan också bli att styra och utöva makt och denna gräns kan vara svår att urskilja. I ett sådant sammanhang kan klientens autonomi bli ännu mer begränsad och därför ännu mer viktig att beakta. Trots detta komplexa förhållande för socialarbetaren att dels hjälpa och samtidigt arbeta efter verksamhetens mål, är det möjligt att socialarbetarna genom att utöka klientens utrymme för autonomi kan kompensera för den utsatthet och maktlöshet det kan innebära att vara i behov av hjälp.

5.4 MI:s möjligheter och begränsningar

MI-metoden har vunnit stor legitimitet genom sina effekter på förändringsarbetet med klienter. Trots detta finns en upplevelse bland socialarbetarna om att metoden i vissa situationer kan begränsa deras arbete med att motivera klienter till en förändring, men även att arbetet i sig kan begränsa socialarbetarnas möjlighet att tillämpa metoden. Bland våra intervjupersoner är samtliga mer eller mindre positivt inställda till att tillämpa MI-metoden i sitt arbete. Metoden som helhet beskrivs av alla socialarbetare i studien som okomplicerad och naturlig att använda. Många beskriver metoden som en form av "sunt förnuft" och att de redan innan de gick sina MI-utbildningar hade en MI-förenlig prägel på sina samtal. Dessa inställningar till MI kan vara positiva och fördelaktiga när det kommer till tillämpningen av metoden i det praktiska sociala arbetet. Däremot anser vi att MI utifrån synen på metoden som något självklart och naturligt på det sättet riskerar att bli förenklande. Vi menar att metoder som används i det sociala arbetet med klienter bör ifrågasättas och problematiseras och inte tas för givna. Det är också viktigt att utifrån ett klientperspektiv problematisera och granska saker som för socialarbetaren känns självklara och naturliga.

Svårigheten att kombinera MI-metoden med myndighetsutövning är ett centralt tema i samtliga intervjusamtal. En övervägande majoritet uttrycker att MI lämpar sig bättre i ett behandlingssyfte och är svårare att använda när man jobbar med myndighetsutövning. Ett fåtal socialarbetare talar om att själva myndighetsutövandet begränsar deras MI-användande

rent konkret och att det, trots att metoden är lätt att ta till sig, är svårt att tillämpa i det praktiska arbetet med de målsättningar som verksamheten har.

En majoritet anger tidsbrist som en begränsning i att tillämpa metoden under sina samtal, då ett klientbesök i regel förväntas ta högst en timme. Av de socialarbetare som arbetar mer med korta och specifika klientinsatser, anser ett flertal att de MI-förenliga komponenterna i samtalen får åsidosättas till förmån för ett mer konkret och tidseffektivt förhållningssätt. Bland dessa används MI i första hand som ett redskap för att skapa ett behagligt och klientempatiskt samtal. De socialarbetare som träffar sina klienter under en längre tid anser dock att klientarbetet tillåts ta sin tid och att man genom att använda MI i sina samtal kan effektivisera förändringsarbetet på sikt. En socialarbetare som arbetar mer långsiktigt med klienter beskriver i citatet nedan sitt eget sätt att förhålla sig till tidsaspekten med hjälp av MI:

[...]det här ska vi prata om idag, är det något speciellt du vill prata om idag? Ah jag vill också prata om det här. Ja okej, och sen kan man välja fritt, det är också för att få med dem, att känna att de har kontroll över också strukturen. Och typ att det är avsatt 45 minuter, märker vi att vi behöver mer tid okej då bokar vi in en ny tid så att de inte behöver känna stress och så. Så strukturen i sig är väldigt bra att använda, oavsett vem man träffar.

De socialarbetare som jobbar mer utifrån ett långsiktigt syfte uttrycker i något högre mån MI som ett redskap ur ett förändringsperspektiv. Dessa olika synsätt mellan socialarbetarna kan tänkas bero på vilka typer av insatser man arbetar med. De socialarbetare som utifrån sitt arbete har fler insatser att tillgå för att matcha klientens nuvarande situation och som kan anpassas över tid kan då antas ha större möjlighet att arbeta förändringsinriktat än de socialarbetare vars insatsmöjligheter är mer begränsade. Det kan alltså handla om vilka förutsättningar socialarbetarna ges i sitt arbete.

För att verka för empowerment och på det sättet hjälpa klienten till förändring menar Greene, Lee och Hoffpauir (2005) att socialarbetarna bör främja en process som ökar klientens möjligheter att uppnå resultat och stärka klienten. Om inte socialarbetaren ges möjlighet att utföra ett sådant arbete blir det begränsande och motverkar även klientens möjligheter till en förändringsprocess. Det kan även handla om att socialarbetarna känner av verksamhetens mål- och resultatstyrda arbete och konsekvenserna av det, vilket innebär att de upplever tidsbrist som en begränsning och ett hinder för dem att använda MI i ett långsiktigt förändringsarbete, då det snarare förespråkas snabba och tidseffektiva klientinsatser.

Många uttrycker att utbildningarna i MI-metoden till viss del är svåra att ta till sig, då metoden ofta framställs för abstrakt och teoretisk. Samtliga socialarbetare uttrycker att de modifierar metoden utifrån sitt eget arbete samt plockar ut de delar av metoden som faller sig mest naturliga för dem själva som individer. Ingen socialarbetare säger sig tillämpa alla komponenter inom metoden och endast några få försöker att aktivt träna på att få in samtliga metoddelar i samtalen. Många socialarbetare uttrycker att deras samtal genomsyras av en MI-anda men att alla MI-komponenter inte alltid används. Att samtalet flyter på naturligt och inte känns konstlat är för många viktigare än själva användningen av de olika beståndsdelarna inom MI-metoden.

En socialarbetare anser att MI-metoden i sig inte har någon effekt på förändringsarbetet utan att det helt handlar om handläggarens personliga egenskaper som den bidragande faktorn till förändring. Resterande handläggare är inte fullt så kritiska, men formulerar tankar om att en handläggares personlighet trots allt har betydelse för hur lätt metoden är att ta till sig och tillämpa i sitt arbete:

Är du en person med väldigt hård verbal jargong, då tror jag du har en större utmaning att bli väldigt bra på det, det kanske aldrig kommer va lika naturligt för den personen som det är för den här personen. Och jag tycker det är så mycket som faktiskt spelar roll i hur naturligt samtalet blir. Blir det inte naturligt så blir det liksom lite konstlat och det blir lite forcerat och det kanske inte ger samma effekt eller resultat som det hade kunnat gett om allt bara skedde harmoniskt, typ så. Så till viss del ja, jag tror personlighet eller sätt att vara på kan faktiskt påverka hur MI blir.

Många hävdar dessutom att för att ens kunna jobba med förändring hos klienter krävs mer resurser. De nämner att det krävs tid och personal och direktiv från ledningen kring vad socialarbetaren ska prioritera eller bortprioritera för att möjliggöra att kunna arbeta med förändring över tid, genom kontinuerliga möten då en förändringsprocess är tidskrävande. Vi tolkar det socialarbetarna säger som uttryck för olika hinder och att dessa bidrar till att MI inte blir det verktyg för dem i arbetet med förändring av klienters livssituation som det skulle kunna bli. Vissa intervjupersoner tror dock att det även kan spela in hur lång tid en handläggare varit aktiv inom sitt yrke och hur inkörd man är i sitt arbetssätt. Många uttrycker att de kan känna av en negativ inställning och ett motstånd till MI på sin arbetsplats. Citatet nedan är en reflektion över vad detta kan bero på:

Jag tror alla kan ta till sig det [MI, reds. anm.] och merparten kan nog köpa det, men sen tycker jag det blir tydligt, vissa som har jobbat många, många år inom socialtjänsten, det är

väl som allting som är nytt liksom, jag har min modell, jag gör på mitt sätt, det här låter ju bra men jag gör som jag alltid har gjort för det funkar.

Trots att samtliga socialarbetare konstaterar att de i någon mån använder MI som metod i sina samtal, råder det delade meningar om MI är tillämpligt i alla klientmöten. I de möten där MI uttryckts som icke tillämpligt nämns personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar samt personer med omfattande svårigheter som ännu inte är mottagliga för en förändringsprocess. De två nedanstående citaten uttrycker två olika socialarbeters syn på detta:

Det är lite svårt att använda MI för personer som kanske har neuropsykiatriska diagnoser. Till exempel att använda sig av öppna frågor, det blir väldigt diffust för dem. Asså om jag träffar nån precis på ett besök eller va det nu kan vara och frågar den liksom hur har din morgon varit? Och för den kan ju det liksom bli, vadå gick det bra att gå upp eller liksom ätit, jag är ju här? Eller liksom den kanske inte förstår den frågan. [...]Så där måste man aktivt välja bort typ MI-grunden lite. Men det är fortfarande bra med strukturen, oavsett vem man träffar.

[...]under en period som jag jobbade med neuropsykiatri.. han som hade den kursen vi var på, han frågade vad jag gjorde där, för MI som har neuropsykiatri är väl kanske inte bästa. [...]men en del bitar i MI är ju ganska bra också just det här med att man ska sammanfatta och låta den enskilde göra det och rulla med motstånd, det tycker ju jag är bra. Och det kan man ju göra kanske till alla som har något funktionshinder och alla personer oavsett liksom.

Dessa två citat beskriver att metoden i vissa av socialtjänstens verksamheter och utifrån dess klientel kan vara svårare att tillämpa, men att MI i det stora hela i någon grad kan vara användbar i de allra flesta klientmöten oavsett profession eller verksamhet. Det skapar även en förståelse för varför metoden blivit allmängiltig inom socialtjänstens verksamheter, då metoden har så pass många användningsområden. Då klientelet i våra utvalda verksamheter består av människor i behov av hjälp, kan metoden ur ett empowermentperspektiv med fördel tillämpas i samtliga klientmöten för att uppmuntra klienterna att själva lösa sin situation. Det gynnar på så vis klienten och effektiviserar samtidigt verksamhetens arbete. Vi har tidigare konstaterat att de socialarbetare vi intervjuat inte i första hand använder metoden för att främja förändring, men att förhållningssättet ändå kan leda till detta.

5.5 Social förändring

I temat som följer fördjupar vi oss i socialarbetarnas förutsättningar och ambitioner för att skapa en förändringsprocess på individ-, grupp- och samhällsnivå.

Collins (1990, s. 221, 237) skriver att en del av empowerment innebär att avgörande faktorer för social förändring är förändring av individers medvetenhet genom kunskap samt förändring av politiska och ekonomiska institutioner. För att åstadkomma varaktig social förändring menar Collins (1990, s. 221, 237) att förändring måste ske på olika nivåer och att dessa processer sammanfaller.

Förändring på individnivå är den dimension som syftar till den enskilda klientens förändringsprocess. Arbetet med att påverka förändring av klienters livssituation beskriver socialarbetarna som något som har med klienten själv att göra. Endast en socialarbetare diskuterar att det ofta sker förändringar inom verksamheten som kan påverka förändring av klientens situation då det är en politiskt styrd organisation:

[...]avslutas här och kom tillbaka om ett år det kan finnas helt nya saker, och det är ju också en sån grej som man kan säga till folk som kanske har provat på arbetsmarknadsåtgärder och sen kanske har blivit sjukskrivna, och sen efter låt säga tre år så kontaktar läkaren mig och liksom ba ah den här personen har varit sjukskriven ganska länge nu, men jag tror att den är redo för arbetslivsinriktad rehabilitering. Det har hänt mycket på tre och ett halvt år, de insatser som fanns för tre och ett halvt år sedan, de är troligtvis utbytta, de arbetsträningsplatser som kommunen samarbetar med, det finns nya, det händer väldigt mycket. Och ja kom tillbaka hit nästa vår, det är val i höst.

En annan socialarbetare exemplifierar också hur direktiv från politiken påverkar vilken grupp av människor verksamheten ska arbeta med:

Ja det är bra med metoder och testa och så att vi får verktyg liksom ba ja för att, politikerna säger ja men ni ska arbeta med de med långvarigt behov av bistånd eller sjukskrivna och sådär och vi kan ju också ställa oss frågan hur? Finns det metoder, verktyg? Det behövs liksom så att ja vi kan använda oss av på vägen.

Socialarbetaren i citatet ovan diskuterar direktiv från politiker angående vilka grupper som ska arbetas med. Det kan tolkas som en sådan insats för att förändra på gruppnivå, som utgör den andra dimensionen av förändring som måste ske, då det skulle gälla för en större grupp människor än för enbart enskilda individer. Dilemmat för denna socialarbetare var att det var svårt att veta hur detta skulle åstadkommas och efterfrågade verktyg för att jobba med dessa människor. Att socialarbetaren efterfrågade metoder och verktyg kan tolkas som att denne inte trodde att MI skulle vara ett tillräckligt verktyg i förändringsarbetet. Att det enbart var en socialarbetare av de tillfrågade som nämnde förändringsarbete på gruppnivå kan tolkas som att de socialarbetare vi intervjuade främst utför det sociala arbetet individinriktat och inte har förutsättningar att främja förändring på gruppnivå, eller också har verksamheten inte den

ambitionen. En ökad samhällelig individualisering ställer krav och påverkar också socialtjänstens verksamheter (Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), 2012). Möjligtvis har typen av verksamhet inom socialt arbete betydelse för vilket typ av förändringsarbete som kan främjas.

I vårt empiriska material framkommer beskrivningar av hur socialarbetarna tänker kring förändringsarbete med klienters livssituation. Enligt Socialstyrelsen (u.å) bidrar MI till att motivera klienten till att skapa positiva förbättringar i dennes liv, för att sedan vara en hjälp vidare i förändringsprocessen. Syftet är även att främja klientens egen motivation och tro på sig själv genom ett empatiskt och reflekterande lyssnande. Det är snarare den senare beskrivningen som vi ser att socialarbetarna i huvudsak relaterar till i denna studie. MI ska i teorin bidra till förändring, och oavsett i vilket syfte socialarbetarna i denna studie använder MI, använder de metoden i sitt arbete med klienter.

Den tredje och sista dimensionen som har betydelse för social förändring är den som sker på samhällsnivå, mer konkret inom ekonomiska och politiska institutioner. Socialarbetaren som ovan beskrev hur verksamheten denne arbetade inom förändrades på grund av vilken politik som fördes, exemplifierar denna dimension. I och med att politiken kan styra verksamhetens arbete i olika riktningar samt genom andra sociala aktörer, är det denna dimension som främst kan bidra till att förändra de samhällliga strukturerna. Politiken har en central roll för välfärden och för att bedöma förändringsbehov inom olika områden krävs systematiserad kunskap (SKL, 2012). Vi har tidigare problematiserat verksamhetens mål i relation till klientens vilja och dennes autonomi samt beskrivit kritiken som finns mot empowerment gällande hur målet som sätts upp för klienten verkar styras av uppfattningar om vad som är en god samhällsmedborgare. Med detta har vi velat belysa hur strukturer i samhället blir begränsande för klienters och grupperns möjligheter att slå sig fria och ta sig ur maktlösheten i enlighet med ett empowermentperspektiv. Med maktlöshet menar vi exempelvis att stå utanför ordinarie arbetsmarknad, ordinarie bostadsmarknad eller leva i ett missbruk och bryta mot samhällets lagar. Att inte uppfylla villkoren för vad som anses vara en god samhällsmedborgare kan vara på grund av strukturer som bidrar till att vissa personer eller grupper av människor inte har samma möjlighet till anställning på den ordinarie arbetsmarknaden, få en bostad på den ordinarie bostadsmarknaden eller inte beviljas en insats på grund av pågående missbruk. Det är dessa strukturer vi tolkar att politiska och ekonomiska institutioner måste påverka, där individuella förändringar genom empowerments verktyg som

egenmakt inte räcker för att åstadkomma en varaktig social förändring. För att det ska vara möjligt krävs att politiska beslut skapar förutsättningar för människor istället för att begränsa förutsättningar och skapa klyftor mellan grupper. Detta krävs för att skapa bättre levnadsvillkor för alla människor och inte endast de redan privilegierade.

5.6 Känsla av maktlöshet

Ett dilemma som många av socialarbetarna brottas med i arbetet med klienter är att de inte alltid kan ge den praktiska hjälp klienter vill ha av dem. Klienter söker sig till socialtjänsten för att de är i behov av hjälp och ofta kan inte socialarbetarna göra så mycket konkret åt deras situation. Det är snarare klienten själv som måste lösa sina problem, där socialarbetaren enbart kan verka som stöd i processen. Nedan följer citat från tre olika socialarbetare som vi tycker beskriver detta dilemma:

[...]så jag tror det, i grund och botten, alla människor bestämmer själv. Men då får de också vara medvetna om att då väljer de bort sin rätt till ekonomiskt bistånd. För man kan ju inte beviljas ekonomiskt bistånd förutsättningslöst.

Det är svårt att använda [förändringsarbete, reds. anm.] kanske i en myndighetsutövning, det liksom känns lättare om man är typ kurator eller samtalsterapeut, för där man har liksom det här förändringsarbetet, här träffar vi en person i en timme, dom vill ha nåt av oss, dom vill söka boende.

Ja men det ska väl utgå ifrån personens autonomi eller vad säger man, integritet liksom, så att.. den får ta störst utrymme, jag tänker det är väl också där det bottnar den här inre motivationen att skulle jag tycka ja men du borde göra såhär, så kan det ju lätt bli i våra, ja men du måste ställa dig i bostadskö, ja men du måste söka utanför [kommunen, reds. anm.]. Men det finns ju 150 sätt att säga det på, det budskapet, man behöver inte låta såhär men hörnu, nu får du skärpa till dig liksom.

I ett empowermentperspektiv ligger fokus på klientens egenmakt, hur denne måste tillskansa sig styrka och kraft, frigöra sina resurser för att ta sig ur den maktlöshet den befinner sig i. Vi kan enkelt översätta denna teoretiska förståelse i praktiken, hur en klient kan känna sig maktlös i sin situation när denne är i behov av hjälp från socialtjänsten för att ordna sin försörjning, ta sig ur ett missbruk eller ordna ett boende. Samtidigt följs dessa bistånd av villkor och krav som ska uppfyllas för att ha rätt till denna hjälp. När klienten då söker sig till socialtjänsten för att få denna praktiska hjälp och samtidigt möter dessa krav, får avslag på sin ansökan om bistånd eller hänvisas till att söka hjälp från en annan instans, kan man förstå känslan av maktlöshet. I denna studie ligger fokus på socialarbetarnas erfarenheter och vi kan

också hos dem identifiera en känsla av maktlöshet. I citaten ovan kan vi se hur socialarbetarna inte alltid kan hjälpa klienten med det den vill ha hjälp med. Det är då, såsom socialarbetarna uttrycker det, upp till klienten själv att lösa sina problem då denne har ett eget ansvar för sin situation, sin försörjning, sin boendesituation, sin hälsa och så vidare. Hur kommer då MI in i detta? Är det ett hjälpmedel för dem i sitt arbete eller bidrar MI och dess retorik snarare till att osynliggöra de begränsande förhållandena med lagar, regler och normer som socialarbetarna har att hantera i sin yrkesroll? Vår tolkning är att MI fyller båda dessa funktioner för socialarbetarna. Vi har konstaterat att alla socialarbetarna använder MI i sitt arbete, vissa mer frekvent än andra och de har alla olika inställningar till metoden, i vilket syfte de använder den samt vilka effekter det ger. Det alla socialarbetarna har gemensamt är att de beskriver metoden som ett verktyg att ta till i sina samtal med klienter och framhåller MI:s förhållningssätt som innebär ett empatiskt och gott bemötande, en struktur i samtalet samt något som gör att de undviker att hamna i konflikt eller våld. MI är alltså på detta sätt ett hjälpmedel för dem i sitt arbete. Det är också ett sätt för socialarbetarna att hantera de begränsningar som strukturer och normer utgör i deras arbete.

[...]det blir en hel del avslag här ändå utifrån dom som söker, så är det ju, det är ganska tuffa kriterier, att få en bostad inte är en självklarhet så att säga. Blir många besvikna, men jag upplever ändå att jag har väldigt få människor som har blivit arga eller som, oavsett om jag har gett ett negativt besked så tycker jag ändå att det ändå fungerat bra, jag hamnar nästan aldrig i konflikt, och då tänker jag att det kan vara en fördel den här MI-andan då att man inte då liksom, jag är inte så fyrkantig utan är kanske mer mjuk då som jag tycker att MI är mer liksom.

Vår tolkning är att MI används för att linda in den mer konkreta sanningen som är att klienten i många fall måste lösa sin situation på egen hand och att ekonomiskt bistånd och andra typer av insatser inte utgår förutsättningslöst. Det är individens ansvar att hjälpa sig själv och MI hjälper socialarbetarna att motivera klienten till att genomföra det som krävs för att de ska ha möjlighet att bevilja bistånd, att göra gott då de inte kan hjälpa dem direkt med vad klienten vill. Vår tolkning är att empowerment genomsyrar socialtjänstens arbete på så sätt att ansvaret överlämnas till klienten för att komma ur sin maktlöshet när det kanske i själva verket är socialarbetarna som är maktlösa i att ge klienten hjälpen den säger att den behöver.

6. Diskussion

6.1 Summering av resultat

Resultatkapitlet är strukturerat utifrån sex olika teman som vi kunde identifiera som erfarenheter i socialarbetarnas praktiska arbete med klienter. Dessa teman är inre och yttre faktorer som påverkar klientens möjligheter till förändring, klientens egna frigörelse från sin situation, verksamhetens mål i förhållande till klientens autonomi, reflektioner kring tillämpandet av MI-metoden, social förändring på olika nivåer samt socialarbetarens maktlöshet.

Socialarbetarna hade olika uppfattningar om hur MI påverkade förändringsarbetet med klienters livssituation. De flesta menade att MI inte hade någon betydande påverkan, utan att det snarare handlade om inre och yttre faktorer. Som inre faktorer nämndes klientens vilja till förändring som avgörande. Som yttre faktorer nämndes att ha grundläggande behov tillgodosedda och att det var en förutsättning för att klienten skulle vara mottaglig för förändring. Dessa basala behov kunde till exempel vara en bostad och en stabil och trygg situation. Flera socialarbetare efterfrågade resurser som mer personal och tid för att kunna prioritera ett förändringsarbete. Ett fåtal använde MI i ett förändringsarbete och menade att det hjälpte, medan andra såg MI som en bra metod för att ”så frön” hos klienter som skulle kunna bidra till förändring. Då MI syftar till att främja förändring hos individer, ställde vi oss frågan om socialarbetarna hade en annan förståelse än vi av vad en förändring hos klienten kan innebära. Vi kom dock fram till att det snarare handlade om hur förståelsen av MI bland socialarbetarna såg ut.

De socialarbetare som utifrån sina arbetsuppgifter kunde arbeta mer förändringsinriktat, använde MI som ett verktyg för att tillåta klienten att med egna ord uttrycka hur den kan komma till en förändring. De använde MI:s olika komponenter till hjälp, som exempelvis öppna frågor och att sammanfatta. Syftet med metoden beskrevs vara att klienten skulle känna sig delaktig, bli medveten om sin situation och komma till insikt. Ett annat syfte var att klienten skulle bli mer samarbetsvillig. Detta tolkade vi som nära förankrat med empowerment, där vägen för klienten till förändring och att ta sig ur den maktlöshet den befinner sig i handlar om att tillskansa sig styrka och kraft. För att stötta klienten ska socialarbetaren ge klienten dessa förutsättningar. De socialarbetare som arbetade med mer specifika stödinsatser beskrev MI som ett viktigt förhållningssätt i möten och samtal med

klienter. För de socialarbetare med denna uppfattning handlade MI alltså mer om ett empatiskt förhållningssätt snarare än ett verktyg för klientens frigörelse. De framförde också metoden som användbar för att undvika konflikt och våld. Alla socialarbetare uttryckte att de använde MI och menade att det underlättade deras arbete på olika sätt, men att deras syfte inte är direkt kopplat till ett förändringsarbete med klienter. De framförde snarare MI:s empatiska förhållningssätt som viktigt.

Klientens autonomi är en central del inom MI då metoden inte är ämnad att tvinga en individ till förändring. Samtidigt är det en styrande metod med avsikt att nå förändring i en viss riktning. Vi ville undersöka hur socialarbetarna hanterade detta spänningsfält då det också är andra riktningar, exempelvis politiska beslut, som spelar roll i och med att de verkar i en resultat- och målstyrd organisation som påverkas av den politiska styrningen. Många socialarbetare menade att klientens självbestämmande ska genomsyra handläggningen. Samtidigt lyftes svårigheter med det fram i och med att de verkar i en myndighetsutövande verksamhet. Här blev för många MI användbart i och med att ett empatiskt förhållningssätt å ena sidan bidrar till att öppna upp för att ta in klientens vilja, tankar och delaktighet i samtalet. De använde även MI för att informera om verksamhetens krav för att på det sättet ge klienten förståelse. Å andra sidan uttryckte de att MI ofta sedan användes för att motivera klienten till en förändring som var förenlig med verksamhetens mål. Ambitionen med att hjälpa klienten till förändring kom då i slutändan att handla om att styra klienten mot att anpassa sig efter verksamhetens mål. Kritik som riktats mot empowerment är att verksamhetens mål ofta är styrda av samhällliga strukturer, normer och värderingar och det blir då dessa mål som även sätts upp för klienten (Askheim, 2007, s. 29-31). Det stämmer kanske inte alltid överens med hur klienten ser på sin situation och vad som är bäst för denne. En sådan mer styrande verksamhet kan bidra till att klientens möjlighet till delaktighet och självbestämmande inskränks och att den då även förlorar sin motivation till att tillskansa sig styrka och kraft som krävs för att uppnå en förändring. Greene, Lee och Hoffpauir (2005) menar att socialarbetares förändringsarbete bör främja klientens känsla av egenmakt med fokus på dennes styrkor.

Hittills har vi presenterat socialarbetarnas uppfattning av MI som positiv, men några menade att den ibland kunde skapa ett konstigt flöde i samtalet. Det fanns också de som menade att MI-metoden ibland kunde vara för tillmötesgående och tolerant och för att klienter skulle komma till insikt krävdes ibland ”hårda sanningar” och ett mer tillrättavisande bemötande. I

tolkningen av detta förhållningssätt kunde vi utifrån empowerment förstå socialarbetarnas poäng. Collins (1990, s. 237) skriver att det alltid finns en valmöjlighet att agera för förändring och att det är upp till individen att ta ansvar för detta agerande. Med dessa ”hårda sanningar” lägger socialarbetaren över ansvaret på individen att lösa sin situation då socialarbetaren är begränsad i sitt arbete att i olika situationer hjälpa. De vill med detta mer tillrättavisande förhållningssätt hjälpa klienten, men på det sättet att tala om för klienten hur denne måste göra för att reda ut sin egen situation.

I användandet av MI kunde vi identifiera en uppfattning om att metoden är lätt att tillämpa, faller sig naturlig och att den kan beskrivas som att använda sitt sunda förnuft. Även om metoden av de flesta beskrevs som lätt att ta till sig beskrev samtidigt några socialarbetare metoden som svår att tillämpa i praktiken främst på grund av begränsningar som det myndighetsutövande arbetet innebar och de målsättningar verksamheten hade. Den kunde också uppfattas som abstrakt och teoretisk och de flesta plockade ut särskilda delar av metoden som kändes naturliga och använde sig av dessa. Ingen socialarbetare tillämpade samtliga komponenter utav MI-metoden utan förespråkade snarare en MI-anda och dess förhållningssätt. Många ansåg också att metoden inte var tillämplig i alla klientmöten, exempelvis i samtal med personer med en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning eller personer med svårigheter som inte ansågs mottagliga för förändring.

Som nämnt tidigare visade resultatet att de flesta socialarbetare inte främst kopplade sitt användande av MI till att motivera klienten till förändring utan deras avsikt var främst att ge klienten ett empatiskt bemötande. Även om detta också kan bidra till förändring, tycks det inte främst vara socialarbetarnas avsikt. De nämnde istället anledningar som klientens rätt till ett bra bemötande från myndighetspersoner, att undvika konflikter och att klienten ska känna sig delaktig i samtalet. Förändringsarbetet på individnivå går ändå att identifiera som en del av socialarbetarnas uppgift, även om de inte i första hand framförde MI som ett verktyg i detta arbete. Däremot har vi svårt att se deras arbete med förändring på någon annan nivå än på individnivå. Förändring på olika nivåer är något Collins (1990, s. 221, 237) beskriver som en avgörande faktor för att åstadkomma varaktig social förändring. Två socialarbetare nämnde dock hur förändring på andra nivåer kan påverka deras arbete. Den ena nämnde hur politiken styr de insatser som kan erbjudas klienter och den andra beskrev direktiv om att arbeta extra med vissa grupper. Den siste efterfrågade metoder eller verktyg för att kunna utföra ett sådant arbete. MI var då inte en metod som denne menade skulle vara tillräcklig.

Förändring på olika nivåer menar vi är det som kan förändra samhällsliga strukturer och normer, som utifrån den kritik som riktats mot empowerment, bidrar till att begränsa personer att ta sig ur den maktlöshet de befinner sig i. Att ge individen förutsättningar handlar också om att förändra strukturer och normer som är bidragande faktorer till att vissa människor är utsatta och andra privilegierade.

Ett sista tema vi kunde identifiera i socialarbetarnas erfarenheter var att det fanns svårigheter som innebar att de inte alltid kunde hjälpa klienten med det den faktiskt behövde. Klienter söker sig till socialtjänsten när de är i behov av hjälp. Det kan handla om väldigt konkreta saker som behov av pengar, en särskild insats eller en bostad. Samtidigt uppfyller de kanske inte kraven för att få detta stöd då hjälpen inte är förutsättningslös. Socialarbetarna kan då inte göra så mycket på grund av de begränsningar lagar och regler innebär. Det är istället upp till klienten att lösa sin situation då denne bär ansvar för exempelvis sin försörjning, sina barn eller sin boendesituation. I detta dilemma kunde socialarbetarens maktlöshet inför situationen uppmärksammas. Deras uppdrag är att hjälpa klienter men även att förhålla sig till verksamhetens lagar och regler. Vi såg att MI blev användbart för socialarbetarna i denna känsla av maktlöshet. De kan exempelvis använda MI för att ge ett bra bemötande och en empatisk förståelse, undvika konflikt vid avslag för ansökt insats och utifrån ett förhållningssätt förenligt med MI påpeka individens eget ansvar i att lösa sin situation. Bakom MI och dess retorik döljer sig samtidigt de begränsande förhållandena som lagar, regler och normer socialarbetarna har att förhålla sig till som gör att de ibland inte kan hjälpa klienten.

6.2 Diskussion av relationen mellan resultat/analys och tidigare forskning

Utifrån ovan summering av studiens resultat diskuteras i stycket som följer resultatet i förhållande till den tidigare forskning som presenterats.

En övergripande och central del i vårt insamlade material var hur och i vilken grad MI-metoden användes i våra intervjupersoners dagliga arbete. I en studie som gjorts om rådgivningssamtal för att bedöma professionellas användning av MI-metoden visade resultatet på att de professionella uppfyllde grundkompetens i MI genom att visa empati för klienten och ställa öppna frågor, men att rådgivarna haft svårt att skapa en sann MI-anda i samtalet (Forsberg, Brandell Eklund, Lindroos & Damström Thakker, 2016). Vår studies

intervjupersoner var av motsatt åsikt, då de istället uttryckte att deras samtal genomsyrades av en MI-anda men att alla MI-komponenter inte alltid användes. Utifrån denna jämförelse är det relevant att diskutera det egentliga syftet med MI. Då MI är en så pass allmänt vedertagen evidensbaserad metod som skänkts stor legitimitet, kan frågan ställas om metoden riskerar att urholkas och förlora sin verkan när delar av den väljs bort. Socialstyrelsen (u.å) beskriver MI som ett förhållningssätt för att stärka klienters motivation snarare än en principfast metod med konkreta riktlinjer. Utifrån denna formulering som är specifikt inriktad till bland annat socialtjänstens verksamheter, torde våra intervjuade socialarbetares individuella anpassning av metoden inte ha en negativ innebörd så länge fokus ligger på att främja möjligheter till förändring.

Majoriteten av socialarbetarna i vår studie uttryckte att de hade svårt att se att MI-metoden skulle ha någon nämnvärd inverkan på förändringsarbetet för en positiv utveckling hos klienten. Istället ansåg många att grunden till en förändring kommer från klientens inre vilja och motivation samt konkreta insatser såsom boende eller praktik. Dessa uppfattningar återkommer i Greiffs och Skogens (2011) studie om vad före detta missbruksberoende ansåg hjälpt dem mest att komma ur sitt missbruk. Resultatet visade att de mest avgörande faktorerna för en hållbar positiv förändring framförallt handlade om yttre faktorer såsom förbättring av det sociala nätverket, hjälp med bostad och arbete samt den inre viljan. Däremot visade studien att uppmuntring av personalen och hjälp att skapa nya rutiner var ett stort stöd i bibehållandet av den positiva utvecklingen. Det kan tänkas att socialarbetarna i vår studie har svårt att se förändringar hos klienten i ett längre perspektiv då klientkontakterna inte alltid blir särskilt långvariga. Det kan också diskuteras ifall denna form av personalstöd som nämns i Greiffs och Skogens (2011) studie hade varit lättare att ge i en behandlande verksamhet såsom inom missbruksvård. En allmän uppfattning bland våra intervjupersoner var att MI-metoden lämpar sig bättre i ett behandlande syfte än i kombination med myndighetsutövning, vilket kan vara en av anledningarna till att våra intervjupersoners syn på metodens verkan inte helt överensstämmer med studier inom behandlingsområden. Det finns dock evidens för att ett empatiskt förhållningssätt kan ha en större betydelse för förändringsarbetet med en klient än själva behandlingsmetoden (Project MATCH, 1997). Det kan alltså tänkas att ett MI-förenligt förhållningssätt kan ge större effekt på klienter än vad våra intervjupersoner kanske tror.

De socialarbetare i vår studie som i något högre grad arbetade mer förändringsinriktat använde MI för att möjliggöra för klienten att med egna ord uttrycka hur denne skulle nå en förändring. De använde exempelvis olika tekniker som öppna frågor och sammanfattningar. Genom det skulle klienten känna sig delaktig i samtalet och få insikt i sin situation. Klienten skulle även bli mer samarbetsvillig. Detta tolkade vi utifrån ett empowermentperspektiv som uttryck för socialarbetarens sätt att ge klienten förutsättningar för att ta sig ur sin situation och komma till en förändring. Amrhein et al. (2003) skriver i deras studie hur forskning visat att när en handläggare lägger upp en planering utan klientens medverkan och delaktighet kan klienten istället visa motstånd och gå åt ett motsatt håll än mot planeringens mål. Inom MI-metoden betonas också Bems (1967) självperceptionsteori som utgår från att förändring sker när människor själva får argumentera för den. Socialarbetarnas beskrivning av sitt arbetssätt ovan stämmer alltså överens med hur MI är ämnad att tillämpas för att främja förändring samt med vad forskning säger har effekt.

Något vi lyfte fram i resultat- och analyskapitlet var den konflikt vi kunde identifiera mellan socialarbetarens krav på sig att följa regler och riktlinjer gällande för verksamheten, som är resultat- och målstyrd utifrån den politiska styrningen, och samtidigt beakta klientens autonomi som är en central del inom det sociala arbetet och även inom MI-metoden. Socialarbetaren har krav på sig att arbeta efter lagar som exempelvis uttrycker att socialtjänstens insatser ska vara av god kvalitet, verksamheten ska bedrivas målinriktat, följas upp och utvärderas (Socialtjänstlag, SoL, SFS 2001:453). Insatser ska bygga på en evidensbaserad praktik för att säkerställa att resurser som satsas på verksamheten leder till goda resultat till minsta möjliga kostnad (Tengvald, 2008, s. 21). Socialarbetaren ska sedan arbeta med individer som söker sig till socialtjänsten vid behov av hjälp och dessa människor har alla sin unika situation och olika behov. Socialarbetaren ska alltså tillgodose både verksamhetens mål och klientens behov. Till hjälp har socialarbetaren den evidensbaserade praktiken med kunskapskällor som utgörs av professionen, verksamheten och forskningen (Johansson & Fogelgren, 2016). De har också metoder som MI för att få klienten att förändra sin situation och nå de mål som sätts upp. Samtidigt uttryckte socialarbetarna i vår studie olika hinder som begränsar deras möjligheter att utföra sitt arbete. Exempelvis nämndes brist på resurser, tid, personal och det faktum att de sysslar med myndighetsutövning, fattar beslut och träffar klienten endast korta stunder. Bakomliggande hinder som sociala strukturer, maktdimensioner och samhällsnormer finns också där och begränsar deras möjlighet att hjälpa. Det är alltså socialarbetarnas kontext vi vill lyfta fram. Rexvid et al. (2015) skriver om

hur en evidensbaserad praktik ska utgöra ett verktyg för professioner som exempelvis socialarbetare och underlätta hanteringen av den komplexitet arbetet kan innebära. De skriver vidare att tidigare forskning om komplexitet och problematiska situationer inom vissa professioner ofta sätts i förhållande till brister och begränsningar i professionens kunskap. Rexvid et al. (2015) ifrågasätter dessa antaganden och menar att andra orsaker kan ligga bakom. Intervjupersonerna i deras studie såg inte bristen på kunskap som orsak till de svårigheter de brottades med i sitt arbete. När socialarbetarna i vår studie beskrev olika svårigheter och utmaningar med sitt arbete, som exempelvis att kunna arbeta förändringsinriktat med klienter i en myndighetsutövande verksamhet, efterfrågade inte heller de mer kunskap. De efterfrågade just mer tid, personal, resurser och verktyg för att kunna använda sin kunskap i den kontext de befinner sig i. Precis som i Rexvid et al:s studie verkar orsaken till olika dilemman socialarbetarna ställs inför utgöras av andra saker än just bristen på kunskap.

6.3 Diskussion av relationen mellan resultat/analys och teori

Det som utgjort en teoretisk ram för denna studie är empowerment. Begreppet och teorin bakom har påverkat analysen på så sätt att den hjälpt oss förstå det fenomen vi undersökt i en bredare kontext. Vi har kunnat göra kopplingar mellan det praktiska sociala arbetet och teorin genom de beskrivningar vi fått ta del av. Därefter har vi sökt möjliga förklaringar till hur och varför saker och ting ser ut som de gör och hur det kommer sig att socialarbetarna resonerar på ett visst sätt kring de frågor vi ställt. Teorin har varit användbar i analysen av det insamlade materialet och genom den har vi också kunnat förstå och resonera vidare kring olika frågor som väckts i analysen av materialet för att sedan kunnat dra slutsatser av dessa. Att tolka ett empiriskt material har varit intressant och teorin har öppnat upp för olika sätt att se på det fenomen vi uppmärksammat. Empowermentperspektivet har bidragit till att bekräfta olika tankar som väckts under analysen om hur MI-metoden används och upplevs och hjälpt oss att sätta ord på det vi identifierat. Det vi sett i praktiken har vi kunnat söka svar på i teorin och när vi funnit dessa svar har avståndet mellan det praktiska sociala arbetet och det sociala arbetets teori på det sättet minskat. Empowermentperspektivet har stort fokus på en förändringsprocess och vi har kunnat översätta denna förståelse till denna studies kontext med socialarbetare och deras arbete med klienter i fokus. Dess relevans för denna studie har därmed hjälpt att vägleda oss till att söka svar på de frågor vi i studien haft för avsikt att få svar på.

6.4 Diskussion av relationen mellan resultat/analys och metod

Våra metodologiska val har haft stor inverkan på hur vårt material har utformats och därmed hur väl vårt resultat relaterar till studiens syfte och frågeställningar. Nedan följer en övergripande diskussion kring våra olika metodval utifrån dess förtjänster och begränsningar.

Vid utformandet av denna studie var en kvalitativ forskningsansats ett givet val för att få våra frågeställningar besvarade och på så vis uppfylla studiens syfte. Genom denna metod har vi fått möjlighet att ingående ta del av socialarbetares personliga uppfattningar på ett djupare plan än vad som utifrån en annan ansats ej i samma utsträckning skulle varit möjlig. Då vår metodologiska intention var att insamla ett rikt material inför analysprocessen, har denna metod varit gynnsam och inte på något sätt begränsat oss i vårt arbete.

Utifrån studiens fenomenologiska vetenskapsteoretiska ansats har flera sidor av våra intervjupersoners uttalanden lyfts fram och problematiserats. Med utgångspunkt i denna ansats har vi skapat en övergripande bild av hur vårt studerade fenomen framställs och på så sätt underlättat och effektiviserat vår tematiska analysprocess. Vårt val av ansats kan även motiveras utifrån en etisk aspekt då det fenomenologiska förhållningssättet syftar till att lyfta intervjupersonernas perspektiv så nära sanningen som möjligt.

Då vi i vår studie valt att använda oss av intervjuer som datainsamlingsmetod, är intervjuens utmaningar och begränsningar något att reflektera över. Genom att komplettera med en annan metod hade ett bredare perspektiv på MI kunnat ges. Kanske skulle observationer av samtal mellan socialarbetare och klient kunnat genomföras och på så sätt bidra till en djupare insikt i MI-metoden. Vi anser dock att sådana observationer hade uppfyllt ett annat syfte än det vi har med denna studie genom att istället för att lyfta socialarbetares erfarenheter av MI snarare lyft vårt eget perspektiv på tillämpningen av metoden. Att genomföra intervjuer har varit en avgränsning av arbetet vi valt att göra och som resulterat i ett rikligt material att analysera. För att intervjuerna skulle resultera i ett material som var användbart för studien har en utmaning för oss under arbetsprocessen varit utformandet av vår intervjuguide. Då den haft stor betydelse för vilka uppfattningar som framställs och vilka som inte ges utrymme har vi strävat efter att skapa så goda förutsättningar för oss själva som möjligt att samla in det material som krävts. Vi har därför lagt ner mycket tid på att reflektera över hur våra frågor

skulle ställas utan att bli ledande och att våra egna erfarenheter inte skulle påverka intervjupersonerna och materialet.

Frågan om vilket resultat vår valda intervjumetod har frambringat är relevant att diskutera. Vår strävan var att skapa en så neutral intervjusituation som möjligt, varför vi exempelvis valde att intervjua de socialarbetare vi själva inte haft någon tidigare interaktion med, för att ge oss en i största möjliga mån opåverkad intervjusituation. På samma gång försökte vi i samband med intervjun skapa en lättsam relation till våra intervjupersoner, för att ge samtalet en bekväm och trivsamt ton. Därmed var vår förhoppning att våra intervjupersoner lättare skulle våga tala fritt och inte förställa sina åsikter och tankar. Utifrån dessa medvetna och strategiska val måste vårt resultat ses i samband med dess kontext. En aldrig så neutral intervjusituation är trots allt alltid konstruerad utifrån den kontext som omger den. Vi kan därför inte presentera vårt resultat som fullkomligt reliabelt och oförvanskat utan endast redogöra för vår strävan efter att uppnå detta.

Vårt insamlade intervjumaterial har utifrån en tematisk tolkande analys kodats och tematiserats och sedan sammanvägts med teoretiska tankar och idéer. Utifrån detta har vi kunnat bilda relevanta benämningar på våra teman. Vårt val av analysmetod motiveras då en tematisk analys går väl ihop med studiens fenomenologiska vetenskapsteoretiska ansats, vilken syftar till att finna olika sidor och nyanser i materialet. Utifrån vår teori har vi genom vår analysmetod kunnat urskilja teman i socialarbetarnas redogörelser, såsom maktaspekten mellan socialarbetare och klient samt hur individens autonomi förhåller sig till myndighetens underliggande paternalism. Vår tematiska analysmetod har således möjliggjort att framhäva våra tolkningar i ett större teoretiskt sammanhang.

6.5 Implikationer för forskning och praktik

Vår studie beskriver hur en grupp socialarbetare i en kommun i Uppland förhåller sig till MI i sitt arbete med klienter. Vi ville studera deras sätt att använda sig av metoden i ett förändringsarbete och lyfta deras perspektiv på en så pass vedertagen och legitimerad metod som utgör en grund inom många verksamheter i socialt arbete. Genom att intervjua socialarbetare har vi närmast oss det sociala arbetets praktik och deras arbete med att hjälpa klienter. Samtidigt har vi sökt förståelse för den kontext socialarbetarna verkar inom och vad som påverkar deras arbete i olika riktningar. Vi har inte kunnat visa på vilka konkreta effekter

MI-metoden kan ha genom att mäta den, vilket inte heller var syftet med studien, utan vårt bidrag till forskningen har fokus på socialarbetares erfarenheter av MI.

De slutsatser denna studie presenterar beskriver också ett betydande värde i att lyfta fram de verksammas perspektiv i forskning och vilka utmaningar och svårigheter socialt arbete kan innebära. Vi menar att det också är viktigt att problematisera och ifrågasätta olika arbetssätt och metoder som används i arbete med människor som lever i social utsatthet och är i behov av hjälp. Detta i synnerhet för att det finns en så pass tydlig maktaspekt. Maktaspekten syftar till det förhållande som uppstår när en individ är i behov av hjälp och möter en socialarbetare som företräder en myndighet. Det är lätt att ett sådant arbete som vilket som helst går på rutin och då tas för givet, och det är därför viktigt att lyfta fram detta perspektiv. Med vår studie hoppas vi kunna uppmuntra socialarbetare att inta ett kritiskt förhållningssätt till arbetet de utför och till de olika metoderna de använder i det praktiska arbetet med klienter.

6.6 Avslutande reflektion

Våra tankar om MI som metod och dess legitimerade användning i många av socialtjänstens verksamheter motiverade oss till att genomföra denna studie. Vi var intresserade av socialarbetares egna erfarenheter av metoden och ville fördjupa oss i dem. Vi har tack vare vår studie fått en ökad förståelse för det praktiska sociala arbete som bedrivs och vilka svårigheter yrkesrollen kan innebära, varför det ibland krävs metoder för att kunna utföra sitt uppdrag. Det sociala arbetet handlar om att möta människor i behov av hjälp och socialarbetaren som myndighetsperson ska bedriva det arbetet med god kvalitet med klientens autonomi i beaktande. Socialarbetarens och klientens slutliga mål behöver rimligtvis inte se olika ut men vägen dit kan mycket väl göra det. Att hjälpa klienten att komma till en förändring kan också innebära att istället styra klienten mot anpassning efter de mål verksamheten och socialarbetaren sätter upp. Vilka medel som krävs för att nå resultat kan det råda skilda meningar om och är ett ständigt återkommande dilemma för socialarbetaren att brottas med i sin yrkesroll. Det är här vi har insett att MI blir ett användbart verktyg för socialarbetarna för att lindra de konflikter som kan komma att uppstå. Socialarbetarna har i vår studie på olika sätt bekräftat metodens värde, men även riktat viss kritik som inte bör förringas. Istället anser vi att det vedertagna och självklara inom det sociala arbetets praktik bör problematiseras vidare i ett större sammanhang. Vi har i vår studie belyst ett fenomen med förhoppning om att öppna upp för ytterligare forskning inom

detta område. Det sociala arbetet får aldrig bli en slentrianmässig profession och det krävs forum för att ventilera denna problematik. Genom att lyfta och ständigt kritiskt granska det vedertagna kan det bidra till att synliggöra utvecklingsområden, förbättra och höja kvaliteten på det viktiga arbete som socialarbetare utför.

Referenslista

Amrhein, P. C., Mille, W. R., Yahne, C.E., Palmer, M. & Fulcher, L. (2003). Client commitment language during motivational interviewing predicts behavior outcomes. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 71, 862-878. doi: [10.1037/0022-006X.71.5.862](https://doi.org/10.1037/0022-006X.71.5.862)

Askheim, O. P. (2007). Empowerment – olika infallsvinklar. I Askheim, O.P. & Starrin, B. (Red.), *Empowerment i teori och praktik* (s. 18-32), uppl. 1. Malmö: Gleerups.

Collins, P. H. (1990). *Black feminist thought: Knowledge, Consciousness, and the Politics of Empowerment*. (Perspectives on gender : 2). New York, London: Routledge.

Embree, L. (1997). What is phenomenology. In L. Embree, E. A. Behnke, D. Carr, J. C. Evans & J. Huertas-Jourda, J. J. Kockelmans., ... R. M. Zaner, et al. (Red.), *The encyclopedia of phenomenology*, 18, 1-10. Boston: Kluwer Academic.

Englander, M. & Folkesson, A. (2013). Evaluating the Phenomenological Approach to Empathy Training. *Journal of Humanistic Psychology*, 54(3), 294-313. <https://doi-org.ezproxy.its.uu.se/10.1177/0022167813493351>

Eriksson-Zetterquist, U. & Ahrne, G. (2015). Intervjuer. I Ahrne, G. & Svensson, P. (Red.), *Handbok i kvalitativa metoder* (s. 34-54), uppl. 2. Stockholm: Liber AB.

Farbring, C. Å. & Rollnick, S. (2015). MI för praktiker - stöd och vägledning för motiverande samtal. Stockholm: Natur & Kultur.

Forsberg, L., Brandell Eklund, A., Lindroos, N. & Damström Thakker, K. (2016:1).

Greene, G. J., Lee, M. Y. & Hoffpauir, S. (2005). The Languages of Empowerment and Strengths in Clinical Social Work: A Constructivist Perspective. *Families in Society*, 86 (2), s. 267. <https://search-proquest-com.ezproxy.its.uu.se/docview/230174127/abstract/7ABE0D9E3951475CPQ/1?accountid=14715>

Johansson, K. & Fogelgren, M. (2016). *En urvattnad glimt av något som kunde blivit bra – professionella i socialtjänsten och den evidensbaserade praktiken* (2016:08). Hämtad från: Centrum för kommunstrategiska studier. <https://www.isak.liu.se/cks/forskning/publikationer/cks-rapporter?l=sv>

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). Den kvalitativa forskningsintervjun (uppl. 3). Lund: Studentlitteratur AB.

Kvalitetssäkring av Motiverande samtal (MI) – under utbildning och i ordinarie verksamhet - Exemplet Alkohollinjen. Hämtad från: Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin. http://dok.sls.sll.se/CES/FHG/Folkhalsoarbete/Rapporter/Kvalitetssakring_av_MI_Rapport_2016.1.pdf

Larsson Tholén, S. (2016). Motiverande samtal och vetenskaplig evidens för effekt. *Socialvetenskaplig tidsskrift*, 23(2), 91-107. doi: <http://journals.lub.lu.se/index.php/svt/article/view/16552/14989>

Lee, C.S., Tavares T., Popat-Jain, A. & Naab, P. (2015). Assessing Treatment Fidelity in a Cultural Adaption of Motivational Interviewing. *Journal of Ethnicity in Substance Abuse*, 14(2), 208-219. doi: [10.1080/15332640.2014.973628](https://doi.org/10.1080/15332640.2014.973628)

Luborsky, L., McLellan, A.T., Diguier, L., Woody, G. & Seligman, D.A. (1997). The psychotherapist matters: Comparison of outcomes across twenty-two therapists and seven samples. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 4, 53-63. doi: [10.1111/j.1468-2850.1997.tb00099.x](https://doi.org/10.1111/j.1468-2850.1997.tb00099.x)

Lundahl, B. W., Kunz, C., Brownell, C., Tollefson, D. & Burke, B. L. (2010). A Meta-Analysis of Motivational Interviewing: Twenty-Five Years of Empirical Studies. *Research on Social Work Practice*, 20(2), 137-160. doi: [https://doi-org.ezproxy.its.uu.se/10.1177/1049731509347850](https://doi.org.ezproxy.its.uu.se/10.1177/1049731509347850)

Miller, W. R. & Baca, L. M. (1983). Two-year follow up of bibliotherapy and therapist-directed controlled drinking training for problem drinkers. *Behavior Therapy*, 14, 441-448. [https://doi.org/10.1016/S0005-7894\(83\)80107-5](https://doi.org/10.1016/S0005-7894(83)80107-5)

Miller, W. R., Benefield, R. G. & Tonigan, J. S. (1993). Enhancing motivation for change in problem drinking: A controlled comparison of two therapist styles. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 61(3), 455-461. <http://dx.doi.org/10.1037/0022-006X.61.3.455>

Miller, W. R. & Rollnick, S. (2010). *Motiverande samtal – Att hjälpa människor till förändring* (uppl. 3:2). Stockholm: Natur & Kultur AB.

Padgett, D.K. (2008). *Qualitative methods in social work research* (uppl. 2). Los Angeles: Sage Publications, Inc.

Payne, M. (2015). *Modern teoribildning i socialt arbete* (uppl. 3). Stockholm: Natur & Kultur.

Project MATCH Research Group. (1997). Project MATCH secondary a priori hypotheses. *Addiction*, 92, 1671-1698. <http://ezproxy.its.uu.se/login?url=https://search-proquest-com.ezproxy.its.uu.se/docview/199629353?accountid=14715>

Region Halland. (u.å). Utbildningar och event. Hämtad 2018-04-25 från <http://www.regionhalland.se/utveckling-och-tillvaxt/kurs-och-konferens/grundkurs-i-motiverande-samtal/>

Rennstan, J. & Wästerfors, D. (2015). Att analysera kvalitativt material. I Ahrne, G. & Svensson, P. (Red), *Handbok i kvalitativa metoder* (s. 220-236), uppl. 2. Stockholm: Liber AB.

Rexvid, D. (2016). *Professionsutövning och kunskapsstyrning - En jämförelse av socialarbetares och allmänläkares klientarbete*. (Doktorsavhandling, Umeå universitet, Umeå, ISSN: 0283-300X). Hämtad från: <http://umu.diva-portal.org/>

Rexvid, D., Evertsson, L., Forssén, A. & Nygren, L. (2015). The precarious character of routine practice in social and primary health care. *Journal of Social Work, Vol. 15(3)*, 317-336. doi: [10.1177/1468017314548121](https://doi.org/10.1177/1468017314548121)

Schütz, A. (1999). *Den sociala världens fenomenologi*. (S. Andersson & J. Retzlaff, Övers.) Göteborg: Daidalos AB.

Schwalbe, C.S., Oh, H.Y. & Zweben, A. (2014). Sustaining motivational interviewing: a meta-analysis of training studies. *Addiction, 109(8)*, 1287-1294. doi: [10.1111/add.12558](https://doi.org/10.1111/add.12558)

Socialdepartementet. (2008). *Evidensbaserad praktik inom socialtjänsten – till nytta för brukaren: Betänkande av Utredningen för en kunskapsbaserad socialtjänst* (SOU 2008:18). Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.

Socialstyrelsen (u.å). MI (Motiverande samtal). Hämtad 2018-01-26 från <http://www.socialstyrelsen.se/evidensbaseradpraktik/sokimetodguidenforsocialtjanst/motiverandesamtal>

Socialtjänstlag (SFS 2001:453). Hämtad från Riksdagens webbplats: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/socialtjanstlag-2001453_sfs-2001-453

Sohlberg, P. & Sohlberg, B. (2013). *Kunskapens former - vetenskapsteori och forskningsmetod* (uppl. 3:3). Stockholm: Liber AB.

Svensson, P. & Ahrne, G. (2015). Att designa ett kvalitativt forskningsprojekt. I Ahrne, G. & Svensson, P. (Red), *Handbok i kvalitativa metoder* (s. 17-31), uppl. 2. Stockholm Liber AB.

Sveriges Kommuner och Landsting. (2012). *Vägval för socialtjänsten: Underlag för omvärldsanalys*. Hämtad från: <https://webbutik.skl.se/bilder/artiklar/pdf/7164-814-3.pdf?issuusl=ignore>

Swärd, H. & Starrin, B. (2006). Makt och socialt arbete. I Meeuwise, A., Sunesson, S. & Swärd, H. (Red), *Socialt arbete – en grundbok* (s. 248-264), uppl. 2.4. Stockholm: Natur & Kultur AB.

Tengvald, K. (2008). Den evidensbaserade praktiken i sitt sammanhang. I Jergeby, U. (Red). *Evidensbaserad praktik i socialt arbete* (s. 19-35). Stockholm: Gothia Förlag

Vetenskapsrådet. (u.å). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. ISBN:91-7307-008-4

von Greiff, N. & Skogens, L. (2011). Förändringsprocesser i samband med missbruksbehandling – vilka faktorer beskriver klienter som viktiga för att initiera och bibehålla positiva förändringar?. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*, 29(2), 195-209. doi: <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.2478/v10199-012-0013-z>

Widerberg, K. (2002). *Kvalitativ forskning i praktiken* (uppl. 1:12). Lund: Studentlitteratur AB.

Öberg, P. (2015). Intervjuer. I Ahrne, G. & Svensson, P. (Red.), *Handbok i kvalitativa metoder* (s. 55-67), uppl. 2. Stockholm: Liber AB.

Bilaga 1: Intervjuguide

Specifika frågor:

- Hur lång erfarenhet har du av socialt arbete?
- Hur länge har du tillämpat MI i ditt arbete?

1. Använder du MI i ditt arbete? Varför? Varför inte?
2. Hur använder du MI i ditt arbete med klienter?
3. Vad anser du att det främsta syftet med MI är?
4. Vad har du för erfarenheter av hur MI påverkar arbetet med att förändra klienters livssituation?
5. Finns det andra faktorer som du upplever påverkar förändring av klienters livssituation?
6. Hur upplever du att MI-metoden är att tillämpa?
7. Vad är din inställning till implementering av olika metoder i socialt arbete?
8. Hur ser du på förhållandet mellan att motivera klienten till något du anser vara det rätta och bäst för klienten och klientens självbestämmande?
9. Är det något du vill tillägga? Har du några övriga synpunkter du vill lyfta fram?

Bilaga 2: Informationsbrev

Informationsbrev om kvalitativ studie

Här kommer information till dig som blivit tillfrågad att delta i vår studie. Studien är en del av vår c-uppsats som vi skriver under termin 6 inom socionomprogrammet på Uppsala universitet.

Syftet med studien är att undersöka professionellas erfarenheter av MI som metod i ett förändringsarbete med klienters livssituation inom socialtjänsten i [kommun i Uppland, reds. anm.].

Intervjun tar ungefär 45-60 minuter och kommer att spelas in för att sedan transkriberas.

Vi som genomför studien försäkrar dig som deltar om följande:

- Dina personuppgifter kommer behandlas konfidentiellt och inte vara tillgänglig för obehöriga.
- Deltagandet är anonymt och information du lämnar aidentifieras innan den presenteras.
- Deltagandet är frivilligt vilket innebär att du har möjlighet att avbryta din medverkan när som helst under studien.
- Det insamlade materialet kommer enbart användas utifrån studiens syfte och ändamål.

Om du har några frågor finner du kontaktuppgifter till oss nedan samt till vår handledare. Tack för din medverkan!

Kristin och Linnea

Kristin Eriksson

073 774 83 62

kristineriksson93@gmail.com

Linnea Berggren

linnea.berggren@hotmail.com

070 247 43 22

Kontaktuppgifter till handledare:

Susanne Gustafsson

018-471 78 02

susanne.gustafsson@soc.uu.se

Bilaga 3: Samtyckesblankett

SAMTYCKE TILL MEDVERKAN I STUDIE

- Jag har förstått syftet med studien och är medveten om vad min medverkan i studien innebär.
- Jag kan självständigt bestämma över mitt deltagande vilket innebär att jag kan avbryta min medverkan när som helst och utan att motivera varför.
- Genom undertecknande av denna blankett ger jag mitt samtycke till att forskarna/studenterna (dock inga andra personer) *endast* får använda materialet till uppsatsen.

Ort:

Datum:

Underskrift:

Namnförtydligande:

Bilaga 4: Deklarering av arbetsfördelning:

Inledande formalia (försättsblad, sammanfattning, innehållsförteckning)

Författare 1: 50 % Författare 2: 50 %

Tidigare forskning

Författare 1: 50 % Författare 2: 50 %

Teorikapitel

Författare 1: 50 % Författare 2: 50 %

Metodkapitel

Författare 1: 50 % Författare 2: 50 %

Resultatkapitel: Datainsamling (kontakter med informanter, datainsamling, transkribering)

Författare 1: 50 % Författare 2: 50 %

Resultatkapitel: Bearbetning av data och presentation av resultat

Författare 1: 50 % Författare 2: 50 %

Diskussionskapitel

Författare 1: 50 % Författare 2: 50 %

Bilagor

Författare 1: 50 % Författare 2: 50 %

Genomläsning av färdigt manus/korrektur

Författare 1: 50 % Författare 2: 50 %

Förberedelser av oppositioner under uppsatskursen (ej slutventileringen)

Författare 1: 50 % Författare 2: 50 %

Delaktighet vid oppositioner under uppsatskursen (ej slutventileringen)

Författare 1: 50 % Författare 2: 50 %

Ort, Datum

Uppsala, 2018-05-17_____

Författare 1:

Namnförtydligande:

Linnea Berggren

Ort, Datum

Uppsala, 2018-05-17_____

Författare 2:

Namnförtydligande:

Kristin Eriksson